

Gegevens opvraging

Ordernummer:	O2024-0608666	Datum opzoeking:	4/07/2024
Referentienummer:	WORTEGEM PETEGEM Meersstra-1	Zoekdata:	45039C0072/00B000
Perceel:	45039C0072/00B000		

Resultaat opvraging perceel gelegen in Wortegem-Petegem afdeling WORTEGEM-PETEGEM 2 AFD/PETEGEM/, sectie C met perceelnummer 0072/00B000 [45039C0072/00B000]

Informatievraag: Beschermd onroerend erfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

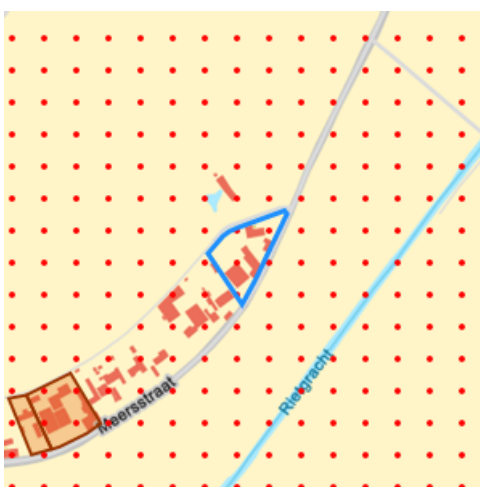
- Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen: (detail zie bijlage)

Legende

Cultuurhistorische landschappen	Monumenten
Archeologische sites	Overgangszones
Stads- en dorpsgezichten	

Informatievraag: Vastgestelde inventaris onroerend erfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem: (detail zie bijlage)

Legende

Landschapsatlas	Archeologische zones
Landschapelijk erfgoed	Bouwkundig erfgoed

Informatievraag: Erfgoedlandschap (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed is niet opgenomen in het erfgoedlandschap

Legende

- Landschapelijk erfgoed

Informatievraag: Unesco werelderfgoed (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed is niet opgenomen in de Unesco Werelderfgoedlijst

Legende

- Bufferzones
- Kernzones

Informatievraag: Gebieden geen archeologie (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend erfgoed is niet opgenomen in gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt

Legende

- Gewestelijk
- Gemeentelijk

Informatievraag: Erfgoed plannen (Met juridische gevolgen)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

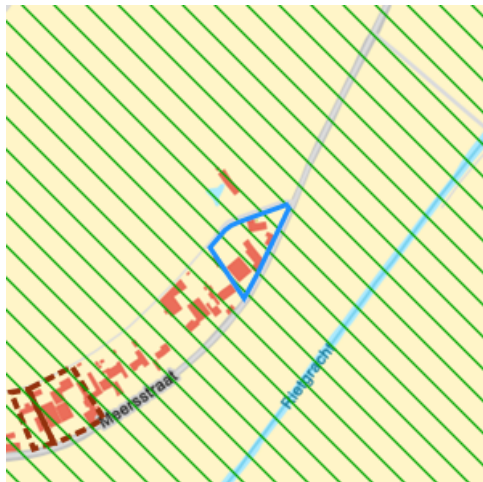
- Het onroerend goed heeft geen erfgoed plannen

Legende

- Beheersplannen
- Onroerenderfgoedrichtplannen

Informatievraag: Wetenschappelijke inventaris onroerend erfgoed (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- **Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen:** Landschappelijk (detail zie bijlage)
- **Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en de kouter van Petegem:** Landschappelijk (detail zie bijlage)

Legende

- Archeologische erfgoed elementen
- Archeologische erfgoed gehelen
- Bouwkundig erfgoed elementen
- Landschappelijk erfgoed elementen
- Landschappelijk erfgoed gehelen

Informatievraag: Archeologienota's (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed heeft geen goedgekeurde archeologienota's

Legende

- Archeologienota's

Informatievraag: Eindverslag archeologie (Aanvullend overzicht)

Indicatieve kaartweergave

Resultaat

- Het onroerend goed heeft geen eindverslagen van archeologisch onderzoek

Legende

 Eindverslag archeologie

Welke informatie kan u terugvinden in dit uittreksel?

Beschermd onroerend erfgoed

De minister bevoegd voor onroerend erfgoed kan een goed beschermen als het door de erfgoedwaarden van algemeen belang is. Het moet minimaal in de staat blijven waarin het zich bevond op het moment van de bescherming.

Is het onroerend goed beschermd, dan gelden er verschillende specifieke juridische (per monument, stads- of dorpsgezicht of cultuurhistorisch landschap) gevolgen om het behoud ervan te garanderen. Bovendien kan je beroep doen op verschillende vormen van financiële ondersteuning.

Er zijn vier mogelijke vormen van bescherming: een beschermd monument, een beschermd cultuurhistorisch landschap, een beschermd stads- of dorpsgezicht en een beschermde archeologische site. Binnen elk van deze statuten is het mogelijk om een overgangszone in te stellen. Zo'n zone ondersteunt de erfgoedwaarden van het beschermde goed.

Vastgesteld onroerend erfgoed

De vaststelling van een inventaris is één van de instrumenten die de Vlaamse overheid kan inzetten om onroerend erfgoed te behouden. Hiermee bevestigt de bevoegde minister dat alle erfgoeditems op een vastgestelde lijst erfgoedwaarde bezitten en nog altijd bewaard zijn. Bij een vastgesteld item moet de overheid, eigenaar of beheerder rekening houden met rechtsgevolgen. De rechtsgevolgen zijn minder uitgebreid dan bij een beschermd erfgoed. Bovendien gelden voor alle vastgesteld bouwkundig en landschappelijk erfgoed in Vlaanderen eenzelfde set rechtsgevolgen.

Het onroerenderfgoeddecreet voorziet bevoegdheid voor steden en gemeenten voor het inventariseren van bouwkundig en landschappelijk erfgoed. De Vlaamse overheid inventariseert het archeologisch erfgoed, varend erfgoed en de landschappelijke gehelen (Landschapsatlas).

Erfgoedlandschap

Anders dan bij een bescherming of vaststelling van een onroerend goed verloopt de procedure van een erfgoedlandschap via de regelgeving Ruimtelijke Ordening. Als er voor een gebied een RUP wordt opgemaakt, kan de plannende overheid (gemeente, provincie of Vlaanderen) ervoor kiezen om hier ook een erfgoedlandschap in af te bakenen. Zo kunnen er stedenbouwkundige voorschriften gekoppeld worden aan het erfgoedlandschap waarmee ingezet wordt op erfgoedzorg. Wordt je goed erfgoedlandschap, moet je rekening houden met zorgplicht.

Unesco werelderfgoed

De Werelderfgoedconventie van 1972 betracht cultureel en natuurlijk erfgoed dat van unieke en universele waarde is voor de mensheid, te bewaren en te ontsluiten voor toekomstige generaties. Meer dan 190 lidstaten hebben deze Conventie ondertekend. België is sinds 1996 ook partij bij het Werelderfgoedverdrag. Zowel cultureel als natuurlijk erfgoed, als erfgoed dat daarvan een gecombineerde vorm is, kan voor de Werelderfgoedlijst worden voorgedragen. Vlaanderen telt momenteel zeven beschermingen op de Werelderfgoedlijst: een serie van 13 begijnhoven en van 26 belforten, het atelier Plantin-Moretus, de woning Giuette, de volledige Brugse binnenstad, het Zoniënwoud, de Wortel-Kolonie en begraafplaatsen en herdenkingsites van WO I.

Gebieden geen archeologie

De kaart wordt sinds 2016 periodiek vastgesteld door het agentschap. Op die manier kunnen percelen of gebieden die beantwoorden aan de criteria voor opname op korte termijn op de kaart opgenomen worden. Dit geeft bouwheren, verkavelaars en ontwikkelaars met plannen voor dergelijke percelen de mogelijkheid om vrijgesteld te worden van een archeologisch vooronderzoek, zonder vertraging en bijkomende kosten.

Plannen

Een goedgekeurd beheersplan legt geen actieve verplichtingen op. Het is en blijft een geconcretiseerde beheersvisie voor een erfgoedplaats. Toch heeft het document in zekere mate een 'dwingend' kader waarbinnen je moet blijven: als je werken wil uitvoeren, moeten ze stroken met de beheersdoelstellingen uit het beheersplan. Zijn de beheersdoelstellingen niet meer passend, dan kan je een aanpassing van het beheersplan aanvragen of een nieuw beheersplan opmaken. De geldigheidsduur van een plan is 24 jaar. In bepaalde gevallen heb je een goedgekeurd beheersplan nodig om een erfgoedpremie aan te vragen.

Geïventariseerd wetenschappelijk onroerend erfgoed

Het agentschap Onroerend Erfgoed heeft de expliciete opdracht om al het waardevolle onroerend erfgoed in Vlaanderen te inventariseren. Door de jaren heen zijn er meerdere wetenschappelijke inventarissen opgemaakt over bouwkundig, landschappelijk en archeologisch erfgoed.

Geïventariseerd onroerend erfgoed is opgenomen in een wetenschappelijke inventaris. Zo'n opname heeft geen rechtsgevolgen. Het goed wordt enkel beschreven en gedocumenteerd.

Archeologienota's en nota's

Een bouwheer is in bepaalde gevallen verplicht om een archeologienota toe te voegen aan een vergunningsaanvraag. Hij stelt daarvoor een erkend archeoloog aan om een archeologisch vooronderzoek uit te voeren en een archeologienota op te stellen. Of je verplicht bent een archeologienota toe te voegen aan je vergunningsaanvraag is onder meer afhankelijk van: oppervlakte perceel en bodemingreep, ruimtelijke bestemming van perceel en of het terrein zich situeert in een beschermde archeologische site, in een vastgestelde archeologische zone of in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.

Eindverslag archeologisch onderzoek

Bij bouw- of verkavelingsprojecten maakt een erkend archeoloog verschillende verslagen op om archeologisch erfgoed te documenteren. De bouwheer moet aangeven of er archeologisch erfgoed op het terrein wordt verwacht en hoe hiermee zal worden omgegaan. Een vooronderzoek resulteert in een archeologienota of een nota bij een uitgesteld vooronderzoek. Als uit het vooronderzoek blijkt dat een archeologische site verder onderzocht moet worden, volgt een opgraving, uitgevoerd door een erkend archeoloog. Binnen twee maanden na het veldwerk maakt de archeoloog een archeologierapport met voorlopige bevindingen, dat aantoont dat het werk op het terrein is voltooid en de bouwwerkzaamheden kunnen beginnen. Het definitieve eindverslag, met alle onderzoeksresultaten, wordt binnen twee jaar na de opgraving bezorgd.

Wetgeving

Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 (Belgisch Staatsblad 17 oktober 2013 en 15 april 2014). Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de uitvoering van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Meer info

www.onroenderfgoed.be

Bron vastgoedinfo

Deze opvraging bevat overheidsinformatie verkregen van het Agentschap Onroerend Erfgoed, Koning Albert-II-Laan 19, bus 5, 1210 Brussel en Informatie Vlaanderen, Havenlaan 88, 1000 Brussel wat betreft het Grootschalig Referentie Bestand Vlaanderen (GRB).

Document gegenereerd op basis van de gegevens ontvangen van het Agentschap Onroerend erfgoed via de ORIS webservices.

CIB vlaanderen vzw - Kortrijksesteenweg 1005 - 9000 Gent
0425.043.508 - vastgoedinfo@vastgoedloket.be

Bijlage

Informatieaanvraag Onroerend erfgoed

(Referentienummer: WORTEGEM PETEGEM Meersstra-1)

Resultaat opvraging perceel gelegen in Wortegem-Petegem afdeling WORTEGEM-PETEGEM 2 AFD/PETEGEM/, sectie C met perceelnummer 0072/00B000 [45039C0072/00B000]

Beschermd onroerend erfgoed

Beschermd cultuurhistorisch landschap: Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen

Beschermd cultuurhistorisch landschap

Beknopte karakterisering

Typologies onderdelen van kloosters en abdijen, valleiranden, valleien, akkerlanden, veenwinning, gehuchten, hooilanden, afgesneden meanders, leigrachten, strookvormige ontginningspatronen, knotbomen, moerassen, open landschappen, agrarische landschappen

Beschrijving

De Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen is beschermd als cultuurhistorisch landschap.

Waarden

Archeologische waarde

De kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met aansluitend koutercomplex van de Steenkouter en Kloosterkouter kan op basis van eerder archeologisch onderzoek en prospectie worden aangewezen als een gebied met een zeer belangrijk potentieel naar archeologisch erfgoed. Op de Kloosterkouter, ten noorden van het meerskantgehucht Huiwede, werden silexartefacten gevonden waaronder schrabbers, klingen, pijlpunten, gepolijste bijlen en stukken hertshoorn, die verwijzen naar een mesolithische en/of neolithische nederzetting. Bij archeologische veldprospectie werden ter hoogte van de voormalige kloostersite vondsten geregistreerd, waaronder wandscherven en dakpanfragmenten, die kunnen verwijzen naar een Romeinse villa op deze plaats.

In de zogenaamde intra-muros zone van de voormalige kloostersite werden bij latere archeologische opgravingen versierde tegels, glas, huisraad, grafsteenfragmenten, muurresten, afvalkuilen, munten, beeldjes, gereedschap en dierlijk botmateriaal aangetroffen, hoofdzakelijk uit de tweede helft vijftiende tot begin zestiende eeuw. Op basis van nog recenter geofysisch onderzoek en archeologische begeleiding kwamen ook muurrestanten van het polygonale koor van de verdwenen kloosterkerk aan het licht en werden geassocieerde sporen en vloerniveaus aangetroffen, waaronder zuilbasissen, gewelfpijlers en steunbeerposities.

Het clarissenklooster van Beaulieu was in de late middeleeuwen één van de rijkste geestelijke instellingen van Vlaanderen en kende een tweede bloeiperiode in de zeventiende eeuw. Op het toppunt van zijn bestaan omvatte dit complex een uitgebreid gebouwenbestand, maar ook alle aanhorigheden die kenmerkend waren voor een klooster in deze tijd, zoals ommuurde tuinen, boomgaarden, visvijvers en een losplaats aan de Schelde. In 1783 werden delen van het complex afgebroken. Toch manifesteert de ondergrondse aanwezigheid van het klooster zich nog zeer duidelijk in het landschap, onder meer door toegangen die leiden naar kelders, rioleringen en waterputten, door grondsporen aan de oppervlakte en door een subtiel microreliëf. Naast bodemsporen van het verdwenen gebouwenbestand van het clarissenklooster kunnen ook sporen van begraving worden aangetroffen. Het cultuurhistorische landschap heeft ontegensprekelijk een hoge archeologische waarde en kan betekenisvol bijdragen tot het onderzoek van kloostersites in het algemeen en clarissenkloosters in het bijzonder. Dit geldt ook voor de gebiedsdelen die door grondwerken voor de aanleg van het golfterrein vrij ingrijpend zijn gewijzigd.

Historische waarde

De kloostersite 'Abdij van Beaulieu' geldt als een voorname en historisch belangrijke site met een vroege ontstaansgeschiedenis. Ook in het omgevende gebied werd al een menselijke aanwezigheid geregistreerd vanaf de steentijden. De kloostersite werd omstreeks 1290 gesticht door de Orde van Clarissen, een vrouwelijke tak van de vroegfranciscaanse beweging, op initiatief van Isabella van Luxemburg, tweede echtgenote van graaf Gwijde van Dampierre. De kloostersite van deze Rijke Klaren of Urbanisten genoot pauselijke bescherming en werd in de loop van de dertiende eeuw bekend als zogenaamde 'Abdij van Beaulieu', verwijzend naar het nabijgelegen grafelijke buitenverblijf 'Bello loco'. Dit Petegemse burchtcomplex, waaraan in de elfde eeuw ook al een klooster en proosdij en vervolgens in de twaalfde eeuw de Franse benedictijnenabdij van Saint-Thierry du Mont d'Hor bij Reims waren verbonden, ontstond vanuit een oorspronkelijke Karolingische 'curtis' of vronnhof, een voorbeeld van een zogenaamde 'villa publica' of koninklijk domein uit de negende eeuw, en een latere castrale motte uit de elfde eeuw.

Het clarissenklooster met hospitaal, scriptorium en bibliotheek, dat de nochtans moeilijke veertiende eeuw kon doorstaan, ontwikkelde zich tot een van de rijkste geestelijke instellingen van Vlaanderen in de vijftiende en de zestiende eeuw. Het werd na plunderingen in 1566 en 1572 opnieuw tot bloei gebracht in de zeventiende eeuw. Voortgaande op de zestiende tot achttiende-eeuwse iconografie, rekeningboeken en boedelbeschrijvingen blijkt de toen grotendeels ommuurde kloostersite een uitgebreid gebouwenbestand te hebben gehad met onder meer een noviciaat met keukens, refters en slaapzalen, een kapittelzaal, een pandgang, een kloosterkapel met beiaardtoren, een sacristie, een poortgebouw, een kapelaanshuis, een gastenkwartier, aanhorigheden en dienstgebouwen, een washuis, één of meerdere bakhuizen, een brouwerij met moutast, een rosmolen, waarschijnlijk een duiventoren en meerdere kelders, schuren en stallen. Bij het klooster, omgeven door ommuurde tuinen, boomgaarden en visvijvers, lag een laad- en losplaats op de Schelde.

De door het clarissenklooster overgenomen landbouwexploitatie, die eerder in de Karolingische periode ten dienste stond van de vorstelijke consummatie, kan geassocieerd worden met het kouterareaal van de Steenkouter en Kloosterkouter van om en bij de negentig hectare groot en was vrijgesteld van geldelijke lasten of tiendebetaling. Het traditionele akkerlandgebruik op de kouters bezat aanvankelijk een driedeling in zogenaamde 'drichten' wat ongetwijfeld verband hield met het drieslagstelsel, dat later werd vervangen door meer complexe systemen van vruchtwisseling zonder braak. Het grote, aaneensluitende kouterareaal illustreert nog steeds het vroegere grootgrondbezit van het clarissenklooster.

Aan de dorpsheerlijkheid van Petegem, in 1452 verworven door hertog Filips de Goede, was zeker sinds de vroege vijftiende eeuw, maar wellicht reeds eerder, ook het meerskantgehucht Huiwede verbonden met een areaal aan gemene weidegronden. Een deel van de valleigronden werd gebruikt als graasweide, maar een ander, meer geprivatiseerd deel, werd traditioneel gebruikt als hooiweide of hooiland, vooral dan de laagstgelegen percelen ter hoogte van de Langemeersen. Hiervoor werden tijdens het ancien régime zowel openbare als private hooigrasverkopingen (respectievelijk door de schepenen van de dorpsheerlijkheid en door het clarissenklooster) georganiseerd. Aan de verkopen waren voor de pachters ook voorwaarden voor nabeweiding gekoppeld. Ook na het ancien régime, tot omstreeks 1950, werden in Petegem en Bevere elk jaar hooigrasverkopingen of zogenaamde 'grasvendities' gehouden, waarbij private eigenaars van graslandpercelen hun hooigras uit de Scheldemeersen via een notaris gezamenlijk te koop aanboden. Op de Steenkouter, afgezet met vermoedelijk stenen statie- of kruiswegkapellen, stond minstens vanaf het midden van de achttiende eeuw de verplaatste Nedermol, waarvan enkel de molenheuvel bewaard bleef. Deze windmolen was eveneens verbonden aan de dorpsheerlijkheid. Al deze elementen en relicten, en zeker ook de goed bewaarde, grote akkerlandpercelen en de smalle graslandpercelen van de Langemeersen in uitzonderlijk lange opstreckende kavels, vormen een illustratie van het complexe en grotendeels feodale landgebruik in dit cultuurlandschap. Het huidige akkerlandbeheer op de kouters en het graslandbeheer in de Scheldevallei, dit laatste voornamelijk onder het statuut van natuureservaat, wordt nog steeds voortgezet.

De van nature overstroombare Scheldemeersen werden in de zeventiende tot de negentiende eeuw occasioneel ingeschakeld in het militair inundatiesysteem van de stad Oudenaarde, maar evengoed in de algemene waterhuishouding van het gebied. De Rietgracht of Coupure met nog onbeschoeide oevers vormt één van de belangrijkste leigrachten uit dit systeem en werd bestempeld als een 'maîtresse rigole'. Een uitgebreid netwerk van sloten en greppels in de Langemeersen staat nog steeds in verbinding met de Rietgracht of Coupure en getuigt van het complexe waterpeilbeheer in de Scheldevallei met afwatering van de graslanden in het zomerhalfjaar maar ook voor de bevloeiing ervan in het winterhalfjaar. De artificiële graslandbevloeiing in de Scheldemeersen is voor dit gebied uitzonderlijk goed gedocumenteerd door de Britse politicus en landbouwkundige sir John Sinclair in zijn boek 'Hints regarding the agricultural state of the Netherlands compared with that of Great Britain', gepubliceerd in 1815.

Het clarissenklooster werd in 1783 bij decreet opgeheven en openbaar verkocht, waarna verschillende gebouwen, waaronder de kloosterkapel, werden gesloopt. Het bewaarde poortgebouw met doorrit, het kapelaanshuis, het gastenkwartier met traptoren, het huis zogenaamd 'Den Uil', schuur, kelder, waterput en bakhuis en drie aanhorigheden of vroegere dienstgebouwen, voornamelijk opgetrokken in traditionele hoofdzakelijk zeventiende-eeuwse bak- en natuursteenarchitectuur, getuigen evenwel nog steeds van het rijke historische verleden van de kloostersite. Vanaf halfweg de negentiende eeuw tot omstreeks het midden van de twintigste eeuw werd onder impuls van de familie Pycke de Peteghem, eigenaars van het naburige 'Oud Kasteel' en 'Nieuw Kasteel' van Petegem, een succesvolle adellijke verwervingspolitiek gevoerd om rond de voormalige kloostersite een nieuwe domeinstructuur te vormen. De kloostersite kende toen een overwegend agrarische uitbating en is pas recent geëvolueerd tot residentiële bewoning.

Een bewaarde wedstrijdtoren herinnert aan de jaarlijkse paardenrennen die in de eerste helft van de twintigste eeuw door het echtpaar baron Max(imilien) Pycke de Peteghem en barones Edith de T'Serclaes de Kessel op een geïmproviseerde hippodroom in de Scheldemeersen werden georganiseerd. De toren diende als uitkijkpost voor de jury, waarbij de ruimte onderaan ook dienst deed voor het omkleden, wegen en verfrissen van de jockeys.

Wetenschappelijke waarde

Het gebied met de kloostersite 'Abdij van Beaulieu', gesitueerd aan een inmiddels afgesneden Scheldemeander, ligt op de overgang van een licht golvend laagterras naar een vlakke alluviale riviervallei. De geologische basis van het gebied bestaat uit Tertiaire kleiige lagen van mariene oorsprong, met daarop een zandlemige tot kleiige Kwartaire deklaag. Langs de Meersstraat ligt een ongeveer twee meter hoge steilrand als markante terreinovergang. Deze terreinovergang is een typevoorbeeld van een reliëfprofiel bepaald door geologische opvullingen. Het gebied is daarmee representatief voor de geomorfologische processen uit de late, glaciële periode van het Pleistoceen en de vroege periode van het Holoceen, die samen een belangrijke rol hebben gespeeld bij de landschapsgenese van de zogenaamde 'Vlaamse Vallei'. De afgesneden meander nabij de voormalige kloostersite herinnert dan weer aan het postglaciële rivierpatroon van de Schelde.

In de alluviale vallei zijn nog andere reliëfverschillen waarneembaar, onder de vorm van oeverwallen en komgronden, te wijten aan een

verschil in sedimentatie tijdens opeenvolgende overstromingen vanuit de Schelde. De bodemkenmerken variëren van droge tot matig droge zandleemgronden en lichte zandleemgronden op de Steenkouter en de Kloosterkouter tot natte tot zeer natte klei- en zware kleigronden in de Langemeersen en in de binnenlob van de afgesneden Scheldemeander, maar ook met overgangen naar iets minder natte en lichtere zandleemgronden. Lokaal komen onder kleipakket in de Langemeersen ook veenafzettingen voor.

Het gebied vertoont bijzondere kenmerken van een sterke grondwaterstroming met zowel diepe als ondiepe basenrijke en kalkhoudende kwel, ontstaan na infiltratie van regenwater in de Steenkouter en Kloosterkouter en in duurtijd variabel transport doorheen de meer of minder watervoerende Kwartaire zand- en zandleemlagen. Deze specifieke abiotische condities zijn bepalend voor het voorkomen van typische graslandvegetaties met zeldzame en zelfs bedreigde plantengemeenschappen, soms met soorten, zoals weidekervel en weidekerveltorkruid. Deze bedreigde plantengemeenschappen kennen een beperkt verspreidingsgebied en vormen een Europees beschermingswaardig habitattypen. Vooral de uitgestrekte extensief beheerde natte hooigraslanden en de enkele rietlanden en grazige ruigten zijn soortenrijk en behoren tot de vegetatietypen van het Glanshaververbond (*Arrhenaterion*), het Verbond van grote vossenstaart (*Alopecurion*) en het Dotterbloemverbond (*Calthion*), met overgangen naar het Rietverbond (*Phragmition*) en het Verbond van scherpe zegge (*Magnocaricion*) en het Dotterbloemverbond (*Calthion*).

Door het relatief grote graslandareaal, het regelmatige overstromingsregime, het vrij ongestoorde grondwaterproces en de geringe rustverstoring komen in het gebied ook broedbiotopen voor van zeldzame vogelsoorten zoals kwartelkoning, krakeend, bruine kiekendief en sprinkhaanrietzanger, gelinkt aan grote riviervalleien. Buiten het broedseizoen, tijdens de trekperiode en in de winter is het gebied belangrijk als pleisterof winterslaapplaats voor onder meer kempahaan, bokje, watersnip, blauwe kiekendief, paapje, waterpieper en baardmanneling. De Steenkouter en Kloosterkouter vormen samen ook een geschikt broedbiotop voor akkervogels als veldleeuwerik en patrijs, gebonden aan open terreinen.

Het voorkomen van zeldzame planten- en diersoorten, alsook van de geassocieerde vegetaties en diergroepen, maakt het gebied tot één van de zeldzame plaatsen in Vlaanderen waar onderzoek en kennisverdieping rond traditioneel beheerde cultuurlandschappen mogelijk is.

Ruimtelijk-structurende waarde

De verschillende landschapscomponenten en structurende landschapselementen in het gebied vormen een sterke en nauwelijks verstoorte samenhang. De grotere deelgebieden met het open koutercomplex van de Steenkouter en Kloosterkouter en de open tot halfopen graslandkernen in de Scheldemeersen, zijn nagenoeg onbebouwd. Een langgerekte houtkant langs de Meersstraat van ongeveer 875 meter lang markeert de twee meter hoge steilrand tussen beide deelgebieden en is duidelijk grensstellend.

De typische en uitzonderlijk lange opstreckende perceelvormen in de Langemeersen met verhoudingen van ongeveer 20 meter breed op 300 meter lang of uitzonderlijk van 3,5 meter breed op bijna 600 meter lang, wordt bepaald door een uitgebreid netwerk van sloten en greppels. Zeker daar waar dit patroon is aangevuld met knotbomenrijen, wordt dit deelgebied ruimtelijk gestructureerd. Deze kenmerken worden tijdelijk nog versterkt in het hooiseizoen met een afwisseling van vroegere en latere maaibeurten.

De overgang van het koutercomplex naar de alluviale riviervallei wordt daarnaast geaccentueerd door de aanwezigheid van het meerskantgehucht Huiwede, getypeerd door voormalige landarbeiderswoningen en kleine hofsteden waarvan de langgestrekte voorgevels van de hoofdvolumes zuidgericht zijn. Deze historische rijbebouwing vertoont een opvallend ruimtelijk-structurend bewoningspatroon.

Ook de afgesneden Scheldemeander, dicht bij de voormalige kloostersite en nog goed herkenbaar als open water, vormt een ruimtelijk-structurend landschapselement.

Esthetische waarde

Door de gave historisch-landschappelijke structuur van kouterruggen en valleigraslanden langs de Scheldevallei bezit het gebied een hoge esthetische waarde. Het resterende historische gebouwenbestand van het voormalige clarissenklooster en het meerskantgehucht Huiwede bevinden zich daarmee nog in een oorspronkelijke setting van een oud cultuurlandschap. De open zichten over de kouters en over de Scheldemeersen, soms met het massief van de Koppenberg als decor van het heuvellandschap van de Vlaamse Ardennen, dragen bij aan de hoge landschappelijke belevingswaarde van het gebied. Deze belevingswaarde wordt ondersteund door een relatieve rust en stilte in het uitgestrekte gebied, dat nauwelijks door wegen is versneden.

In het gebied komen enkele waardevolle zichten voor, onder meer over de open koutercomplexen van de Steenkouter en Kloosterkouter, plaatselijk met waarneming van het profiel van de dorpskerk van Petegem, in de Scheldevallei met lokaal de toren van de Sint-Walburgakerk van Oudenaarde als baken en plaatselijk ook met doorkijk op de voormalige kloostersite, waarbij de traptoren van het gastenkwartier, met klokvormig dak en sierlijke spits met windvaantje een markante blikvanger vormt in het landschap. De afgesneden Scheldemeander, nog deels herkenbaar als open water, draagt bij aan extra beeldvariatie in het landschap.

Het cultuurhistorisch landschap Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen in Wortegem-Petegem (Petegem) en Oudenaarde (Bevere) is van algemeen belang wegens de volgende erfgoedwaarden:

Is de aanduiding van

- **Bevere (Oudenaarde), Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** De kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen is een gevarieerd oud cultuurlandschap met een voormalige kloostersite en aansluitend koutercomplex, overgaand in het meersengebied van de Schelde, met daar tussenin het traditionele meerskantgehucht Huiwede.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/178263>

Beschermingbesluiten

- Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen - <https://id.erfgoed.net/bsluiten/15429>
Voorlopige beschermingsbesluiten

Vastgesteld landschapatlasrelict: Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem

Vastgesteld landschapatlasrelict

Beknopte karakterisering

Typologies hoeven, dorpen, motteheuvels, golfbanen, knotbomen, bomenrijen, hooiweiden, hooilanden, leigrachten, valleiranden, rivieren, meanders, open landschappen, strookvormige ontginningspatronen, agrarische landschappen, kasteeldomeinen, abdijsdomeinen

Beschrijving

De Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem is vastgesteld in de landschapatlas.

Waarden

Ruimtelijk-structurerende waarde

De kouter van Petegem en de Schelde- en Meldenmeersen vormen gave landschapscomponenten waarvan de samenhang slechts in beperkte mate is gewijzigd door ingrepen. Beide gebieden zijn nagenoeg onbebouwd. De kouter van Petegem is in gebruik als akkerland. De Schelde- en Meldenmeersen liggen grotendeels onder grasland en worden door een grachtenstelsel afgewaterd. In de Schelde- en Meldenmeersen bevinden zich parallel aan de Schelde, lineaire afwateringsgrachten die in 18de eeuw werden gegraven voor de afwatering van het gebied. Dit afwateringstelsel is ruimtelijk structurerend voor dit gebied.

De pleistocene steilrand tussen de Scheldemeersen en kouter van Petegem vormt een markante terreinovergang. De overgang van alluviaal gedeelte naar kouterlandschap wordt daarnaast geaccentueerd door de aanwezigheid van het rijgehucht Huiwede. Binnen de ankerplaats vormen de abdij van Beaulieu, het oude en nieuwe kasteel van Petegem en de kerk van Melden bakens. De afgesneden Scheldemeanders vormen structurerende landschapselementen en zijn grensstellend voor de afbakening van het gebied. De overblijvende bospartijen van de Engelse landschapstuin van het nieuwe kasteel van Petegem zorgen voor een natuurlijke buffer tussen de Kortrijksesteenweg en het golfterrein.

Historische waarde

Het gebied vormt een uniek ensemble van oude landschappelijk waardevolle ontginningseenheden met een perfect leesbare tijdschronologie. De perceelsstructuur met bijhorende vegetatie die het gevolg is van een traditioneel beheer, heeft een belangrijke historische waarde.

De Schelde vormde tussen de 9de en de 11de eeuw een stabiele grens tussen Francia occidentalis en Francia media en later tussen Frankrijk en Lotharingen. De afgesneden Scheldemeanders in het gebied getuigen van een lang proces van rechttrekking en indijking van de oorspronkelijke meanderende Schelde. Deze afsnijdingen zijn in verschillende fasen gebeurd, in het bijzonder in de tweede helft van de 19de eeuw en vanaf de jaren 1960. Binnen de ankerplaats bevindt zich ook de zogenaamde 'Ham van Petegem'. Het betreft een opgevulde meander die lange tijd een enclave van Petegems grondgebied was aan de overzijde van de Schelde. De vorm van de meander komt nog tot uiting in het perceleringspatroon.

De Muur- en Kloosterkouter getuigt samen met de archeologische site van de karolingische curtis van de aanwezigheid een voormalig koninklijk domein uit de periode van Karel de Kale. De grote omvang van de Muur- en Kloosterkouter waren nodig om het koninklijke gevolg te voeden. De historische relatie tussen het kasteel van Petegem, de abdij van Beaulieu, de kern van Petegem en de Muur- en Kloosterkouter is een uitzonderlijk gegeven voor Vlaanderen. Op de gronden van de Muurkouter ligt de belt van de Nedermolen die ook zichtbaar is op de Kabinetskaart van de Ferraris.

Tijdens de periode van de grote ontginningen (11de-13de eeuw) werd met het oog op een toereikende voedselvoorziening de tot dan toe onontgonnen gronden in cultuur gebracht. Het laatmiddeleeuwse rijgehucht Huiwede, gesitueerd op de overgang van de koutergronden naar het alluvium, getuigt van deze ontginningsperiode.

De abdij van Beaulieu vormt een belangrijke historische site. Vanaf zijn ontstaan in 1290 bouwde de abdij die rechtstreeks onder het gezag van de paus stond, zijn invloed uit tot ruim buiten de omgevende regio. In de 15de en 16de eeuw ontwikkelde de abdij zich tot één van de rijkste van Vlaanderen. Het oude kasteel van Petegem werd in 1789-1790 gebouwd op de ruïnes van de versterkte burch van Petegem en werd na de eerste wereldoorlog sterk verbouwd. Het nieuwe kasteel van Petegem ligt op circa 300 m van het oude kasteel van Petegem en werd in 1847 opgetrokken in een neoclassicistische- en neorenaissancestijl. Rondom werd een groot park met vijver in Engelse stijl aangelegd. Van dit park zijn nog waardevolle bospartijen en de vijver aanwezig. Aanpalend aan dit domein ligt het

beschermde Frans Klooster. Achter dit Klooster ligt een waardevolle omhaagde boomgaard. De historische kern van Melden is gekenmerkt door een hoge concentratie aan bouwkundig erfgoed. De Sint-Martinuskerk is van Romaanse oorsprong en is gebouwd op een voormalige motte die binnen het Scheldealluvium werd opgeworpen. De circulaire vorm, beplanting en reliëfverschillen vormen hiervan nog belangrijke overblijfselen. Naast de kerk liggen in Melden een beschermde vierkantshoeve, klooster, school en pastorie. De chicoreifabriek 'De Lelie' vormt een uniek industrieel erfgoed dat verwijst naar de chicoreiteelt die omstreeks het midden van de 20ste eeuw bloeide in dit deel van Vlaanderen. In het gebied komt ook nog ander belangrijk agrarisch, religieus en burgerlijk erfgoed voor alsook een aantal archeologische sites die getuigen van een occupatiegeschiedenis vanaf het mesolithicum.

Natuurwetenschappelijke waarde

De typische kenmerken van het gebied worden bepaald door een combinatie van geologie, geomorfologie, pedologie, hydrologie en ecologie die onderling aan elkaar gekoppeld zijn.

Vanuit geomorfologisch oogpunt is het alluviale gedeelte van de Scheldevallei en de overgang naar hogere delen, inclusief de steilranden, van groot wetenschappelijk belang. Het is een getuige van de laatglaciale en vroegholocene geomorfologische processen die een bijzonder belangrijke rol hebben gespeeld bij de landschapsgenese van de Vlaamse Vallei. De antropogeen afgesneden Scheldemeanders herinneren aan het postglaciale meanderende rivierpatroon van de Schelde.

De bodemkundige verschillen tussen de meersen en kouter van Petegem alsook de aanwezigheid van kwelzones binnen de Langemeersen zorgen voor een grote floristische en faunistische diversiteit in dit gebied. De aanduiding van delen van de ankerplaats als VEN-gebied en het voorkomen van het erkende natuurreservaat 'Langemeersen' duidt op een hoge natuurwetenschappelijke waarde. Het perceleringspatroon van de Langemeersen bestaat uit bundels van zeer lange en zeer smalle stroken. Deze structuur verwijst naar meersgronden van de beste kwaliteit omdat de natuurlijke vruchtbaarheid van de gronden door regelmatige overstromingen op peil werd gehouden.

Esthetische waarde

Door het gaaf gebleven landschap van kouter- en meersgebied en het aanwezige bouwkundige erfgoed uit verschillende tijdsperiodes is het voorgestelde gebied van grote betekenis voor de belevingswaarde van de mens doordat het zeer gevarieerd is. De dominantie van weiland als grondgebruik en het schaarse voorkomen van populieren- of wilgenrijen geven in de Schelde- en Meldenmeersen aanleiding tot een open meerslandschap met mooie zichten naar Oudenaarde (collegiale kerk), Melden (kerk), de Vlaamse Ardennen, het voormalige klooster van Beaulieu en het oude en nieuwe kasteel van Petegem. De overgang naar het koutergebied te Petegem is zeer duidelijk en voelbaar aanwezig. Ook zijn er zichten naar de Scheldemeersen vanop het lemig Leie-Schelde-interfluvium.

Is de aanduiding van

- **Berchem (Kluisbergen), Melden, Oudenaarde (Oudenaarde), Elsegem, Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** Het gebied 'Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem' omvat de Klooster- en Muurkouter, het domein van het oude en nieuwe kasteel van Petegem, de Schelde- en Meldenmeersen en de dorpskern van Melden. Deze laatste bevindt zich op de steilrand van de vallei van de Schelde. Aan de kant van Petegem valt de steilrand op omdat hij de grens vormt tussen de meersen en de Kloosterkouter van Petegem. De meersen liggen onder grasland en worden door een grachtenstelsel afgewaterd. Midden het meersengebied, ongeveer parallel aan de Schelde, loopt in de Scheldemeersen de Rietgracht of Coupure.

Is de omvattende aanduiding van

- **Bevere (Oudenaarde), Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** De kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen is een gevarieerd oud cultuurlandschap met een voormalige kloostersite en aansluitend koutercomplex, overgaand in het meersengebied van de Schelde, met daar tussenin het traditionele meerskantgehucht Huiwede.
- **Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** Wedstrijdtoren gebouwd in de eerste helft van de 20ste eeuw bij de vroegere geïmproviseerde hippodroom in de Scheldemeersen

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/10392>

Beschermingsbesluiten

- [Scheldemeersen en kouter](https://id.erfgoed.net/besluiten/4855) - <https://id.erfgoed.net/besluiten/4855>
Vaststellingsbesluiten

Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen

Beknopte karakterisering

Typologies agrarische landschappen, open landschappen, moerassen, knotbomen, strookvormige ontginningspatronen, leigrachten, afgesneden meanders, hooilanden, gehuchten, veenwinning, akkerlanden, valleien, valleiranden, onderdelen van kloosters en abdijen

Beschrijving

Fysische geografie

Geologie

De geologische basis van het gebied rond de voormalige kloostersite 'Beaulieu' bestaat uit Tertiaire, subhorizontale lagen van mariene oorsprong die zwak afhellen naar het noorden. De Tertiaire basis stamt uit het Eoceen en het Mioceen (tussen 55 en 53 miljoen jaar geleden), met als bovenste lagen het Lid van Saint-Maur (grijze klei, silthoudend) en het Lid van Moen (grijze klei tot silt), beide uit de Formatie van Kortrijk. Boven deze kleilagen ligt een Kwartaire deklaag van een ongeveer vijftal meter dik, naar de Schelde toe aflopend tot minder dan een meter.

Tijdens de Würmijstijd (70.000 tot 15.000 jaar geleden), een late, glaciële periode van het Pleistoceen, daalde het waterniveau van de Noordzee tot een honderdtal meter lager dan nu omdat enorme hoeveelheden water onder de vorm van ijs en sneeuw in de poolgebieden gefixeerd waren. Daardoor schuurde de Schelde een breed en diep dal uit, de zogenaamde 'Vlaamse Vallei'. Tijdens de tweede helft van de Würmijstijd, in een veel drogere periode, werd de Scheldevallei gedeeltelijk terug opgevuld met fluviaatiele afzettingen, gevolgd door eolische afzettingen (löss), die door de wind massaal uit het noorden werd aangevoerd. Hierdoor ontstond het laagterras van de Schelde.

Tijdens het vroege Holoceen (vanaf 10.000 jaar geleden) werd het versmalde rivierdal gedeeltelijk opgevuld met veenlagen en overstromingsslib (klei). De Schelde had steeds minder verval, waardoor in de lage gebiedsdelen meer en meer bodemdeeltjes afgezet werden. Het zware zandige materiaal werd dicht bij de rivieroever afgezet, het fijne kleiige materiaal bezonk veel verder in de laagst gelegen zones van de vallei, waardoor een typisch oeverwal- en komgrondensysteem ontstond. Naarmate het algemeen waterpeil bleef stijgen, kwamen de lager gelegen delen van de riviervallei ook in de zomer niet meer droog te staan, wat aanleiding gaf tot veenontwikkeling.

In een latere periode van het Holoceen, namelijk het Atlanticum (vanaf 5.800 jaar geleden), vond bovenop deze veenpakketten een belangrijke afzetting plaats van alluviale klei, waarschijnlijk ten gevolge van bosdegradatie die aanleiding gaf tot aanvoer van grote hoeveelheden erosiemateriaal vanuit de bovenlopen. Het rivierwater werd rijker aan slib en tijdens nieuwe overstromingen werden opnieuw grote hoeveelheden alluviaal materiaal afgezet op het veen, wat resulteerde in de vorming van een 80 cm dikke kleilaag in de Scheldevallei. Het rivierpatroon van de Schelde, onder meer nog herkenbaar ter hoogte de afgesneden meander bij de voormalige kloostersite, herinnert aan de postglaciële periode van het Holoceen.

Topografie

In het reliëfprofiel van de omgevende Scheldevallei komen twee niveaus voor; de huidige alluviale vlakte met een Holocene opvulling op een hoogte van ongeveer 10 m boven het gemiddeld zeeniveau en een laagterras met een Pleistocene opvulling van 12 tot 25 m. Tussen beide ligt vaak een knik van enkele meters of soms een steilrand van een tiental meter. Deze markante terreinovergang is in het gebied gesitueerd langsheen de Meersstraat, met een reliëfsprong van circa 2 tot 3 m.

De aaneensluitende Steenkouter en Kloosterkouter vormen samen een licht golvend deelgebied met een hoogteligging tussen 22 m en 12,5 m boven het gemiddeld zeeniveau. Het hoogste punt is gesitueerd op de Steenkouter, bij de voormalige locatie van de Nedermolen langs de Kortrijkstraat.

De Scheldemeersen zijn een vlak deelgebied met een hoogteligging tussen 10 m en 12,5 m boven het gemiddeld zeeniveau. De aanwezige reliëfverschillen zijn te wijten aan een verschil in sedimentatie tijdens opeenvolgende overstromingen. Het grovere materiaal, dat minder lang in suspensie kan gehouden worden, sedimenteerde in de onmiddellijke nabijheid van de rivierbedding, terwijl de veel lichtere kleideeltjes pas verder konden sedimenteren. Doordat de afgezette klei na verloop van tijd inklinkt, ontstonden hierdoor hoger gelegen oeverwallen met een zandlemige textuur langs de oorspronkelijke rivierloop en lager gelegen zware kleigronden in de komgronden verderop.

De rivierloop van de Schelde werd evenwel meermaals gewijzigd. Een belangrijke, maar nog vrij kleinschalige aanpassing was een rechttrekking in 1884, waarbij een meander ter hoogte van de voormalige kloostersite 'Beaulieu' werd afgesneden. Deze meander is nog deels als open water herkenbaar in het gebied. Meer grootschalige aanpassingen vonden plaats omstreeks de jaren 1960-1970, waarbij kalibrerings- en normalisatiewerken op de rivierloop zijn doorgevoerd. In het gebied, centraal in de Scheldemeersen, ligt op de linkeroever nog een restant van de vroegere rivierloop.

Bodem

De bodems op het laagterras van de Scheldevallei bestaan voornamelijk uit droge tot matig droge Kwartaire zandleemgronden en licht zandleemgronden op de Steenkouter en de Kloosterkouter. De zuidelijke randzone van de Kloosterkouter heeft een lichter bodemprofiel van matig droge tot droge lemige zandgronden en zandgronden aansluitend tot tegen de steilrand langsheen de Meersstraat.

De bodems in de alluviale vlakte van de Scheldevallei bestaan voornamelijk uit Kwartaire natte tot zeer natte klei- en zware kleigronden in de komgronden van de Langemeersen en in de binnenlob van de afgesneden Scheldemeander, maar ook met overgangen naar iets minder natte en lichtere zandleemgronden op de oeverwallen van de vroegere rivierloop en ter hoogte van de voormalige kloostersite. Lokaal komen onder het kleipakket in de Langemeersen veenafzettingen voor. Op sommige plekken ontbreekt de veenlaag of is ze sterk verstoord. Onder de veenafzettingen komen opnieuw kleilagen voor. Roestkleurige vlekvorming of zogenaamde gleyverschijnselen in de bodem wijzen op schommelende grondwaterstanden en komen voor tot in de bovenste bodemlagen. De grondwatertafel ligt tijdens het winterhalfjaar op of plaatselijk zelfs boven de maaiveldhoogte.

Hydrografie

Gezien de lage ligging van de Scheldemeersen ten opzichte van de omgeving ontvangt de vallei veel water van hoger gelegen gebieden, zowel via afstromend grondwater als oppervlaktewater. Twee kleinere waterlopen wateren zuidoostwaarts af binnen of aan de rand van het gebied; de Beerbeek en de Volkaartsbeek. Beiden monden uit in de Rietgracht of Coupure, een kunstmatige leigrachtstructuur centraal in de Scheldemeersen, die de belangrijkste waterafvoer verzekert in het gebied en afstroomt in noordoostelijke richting. De Rietgracht zelf staat in verbinding met een afgesneden Scheldemeander.

De detailontwatering in de Scheldemeersen verloopt via een netwerk van kleine grachten die aansluiten op de Rietgracht of Coupure. In de zone tussen de centrale Rietgracht of Coupure en de hoger gelegen kouters en in de zone tussen de Rietgracht en de Schelde is een sterke kwelstroming aanwezig.

Ontginningsgeschiedenis

Stichting van het klooster

Omstreeks 1082 werd in Petegem al een klooster gesticht, meer ten westen van de kloostersite 'Abdij van Beaulieu'. De Sint-Martinuskerk, destijds de kerk van de Karolingische 'curtis' of het vronnhof van Petegem, deed aanvankelijk dienst als kloosterkerk. Reeds in 1083, na toelating van bisschop Radboud II van Noyon-Doornik, werd dit klooster omgevormd tot een proosdij met kanunniken, gelegen binnen het burchtcomplex van Petegem. In het tweede kwart van de 12de eeuw werd deze proosdij, waarbij ook een landbouwexploitatie wordt verondersteld, geschonken aan de benedictijnenabdij van Saint-Thierry du Mont d'Hor bij Reims en werden de kanunniken vervangen door monniken.

In 1286 verkocht Arnold II van Cysoing de heerlijkheid Petegem aan de Vlaamse graaf Gwijde van Dampierre, die prompt de toestemming vroeg aan de paus om de parochiekerk van Petegem te mogen verplaatsen. Omstreeks 1290 werd vervolgens te oosten van het burchtcomplex, ter hoogte van de Muurstraat-Abdijstraat, een nieuw klooster gesticht door de Orde van Clarissen, een vrouwelijke tak van de vroeg-franciscaanse beweging. Deze vestiging werd overgebracht vanuit het West-Vlaamse Werken, waar vanaf 1287 al een clarissenklooster of zogenaamd klooster van Urbanisten (genoemd naar paus Urbanus IV). Deze stichting wordt in verband gebracht met Isabella van Luxemburg, tweede echtgenote van Gwijde van Dampierre, die ondertussen de burchtsite van Petegem als grafelijk buitenverblijf, genaamd 'Bello loco' of 'Beaulieu', had laten herstellen. Op het eind van 1293 werd het klooster in gebruik genomen en reeds in 1297 werd er een hospitaal ondergebracht voor de opvang van zieken.

Bij de totstandkoming van het nieuwe domein, tussen 1286 en 1297, werden verschillende grafelijke en kerkelijke goederen in Petegem geruimd, gekocht en geschonken en werd het klooster vrijgemaakt van tolrechten. Uit één van de transacties uit die tijd blijkt dat er een

geheel van ongeveer 70 ha landbouwgrond werd toegevoegd. Berings (1985) toont aan dat dit geheel samenviel met de omvangrijke 'Cloostercoutere' (Kloosterkouter), gelegen tussen de Muurstraat, Meersstraat, Kortrijkstraat en het vroegere Kaaistraatje.

De clarissenorde nam in 1331 de nabijgelegen proosdij van Petegem over. Guillelmus, aartsbisschop van Reims, gaf in 1332 zijn goedkeuring aan de verkoop van de proosdijgoederen, rechten en tienden door de abdijs van Saint-Thierry du Mont d'Hor. Berings (1985) oppert dat bij deze transactie een manerium of hofstede werd toegevoegd, expliciet gesitueerd langs de Schelde, tussen het vroegere klooster bij de burcht en de rivier. Hij identificeert daarbij ook de zogenaamde 'Muercoutere' (Muurkouter) als kernbezit van de proosdij. Heel waarschijnlijk gaat het echter om de 'Steencoutere' (Steenkouter) die - omgerekend ongeveer 20 ha groot – aansloot op de Kloosterkouter en zich uitstrekte tussen de Muurstraat, de Kortrijkstraat en de huidige Kasteeldreef en dus ook tussen de oorspronkelijke en latere dorpskern van Petegem. Hiermee hoorde bij de kloostersite een groot en aaneensluitend kouterareaal van om en bij de 90 ha groot.

Naast de Kloosterkouter en vermoedelijk ook de Steenkouter, behoorde ook het meerskantgehucht Huiwede tot deze heerlijkheid. Dit gehucht bestond uit 14 tot 20 kleine hofstedes. De oudste vermelding dateert van 1411. De inwoners van dit gehucht waren keuterboeren die beschikten over een gemene weide. In de volksmond werd het gehucht 'd'Huivy' of 'Duivie' genoemd, een term die niet in de geschreven bronnen is terug te vinden.

Het klooster als grootgrondbezitter

Dankzij de steun van de Vlaamse graaf kon het klooster zich binnen het eerste decennium van haar bestaan een solide bezit en talrijke inkomsten verwerven over heel Vlaanderen. Deze rijkdom was evenwel in tegenstrijd met de clarissenregel. In 1292 gaf paus Nicolaas IV het klooster van Beaulieu de toelating alle roerende en onroerende goederen in eigendom te bewaren, uitgezonderd de leengoederen. Het klooster doorstond zonder problemen de moeilijke 14de eeuw.

In 1452 verwierf hertog Filips de Goede de heerlijkheid van Petegem, die nog aan het oud kasteel verbonden was, af en sindsdien behoorde deze toe aan lokale landsheren. De kloostersite van Beaulieu was evenwel de grootste grondbezitter in Petegem en bezat twee pachthoeves. Het klooster bezat verder nog een aantal losse akkers, her en der verspreid in Petegem, onder meer nabij Huiwede. Bijna alle gronden werden verpacht. Slechts 14,5 bunder werd rechtstreeks geëxploiteerd en omvatte onder meer het 'beluyck' van het klooster.

Een beschrijving van de Kloosterkouter uit 1516, gebaseerd op metingen van 1483, verdeelde deze kouter in drie 'drichten'. Deze driedeling houdt ongetwijfeld verband met het drieslagstelsel. Elk jaar werd een deel van de kouter bezaaid met wintergraan, een tweede deel met zomergraan en een derde deel bleef het hele jaar braak liggen om te rusten. Zo werd uitputting van de bodem voorkomen. Uiterlijk in de 15de eeuw (maar wellicht al eerder) werd het drieslagstelsel op de kouters van Petegem vervangen door meer complexe systemen van vruchtwisseling. De braak werd geleidelijk aan geëlimineerd en vervangen door tussenteelten zoals klaver en andere voedergewassen.

In de vroege middeleeuwen bestonden de laagstgelegen delen van de Scheldevallei nog uit broekbossen en rietmoerassen, die uiterlijk in de 12de eeuw, maar wellicht al eerder, werden ontgonnen. Uit het landboek van Petegem (1648) blijkt dat er in het gebied zowel 'meerschen' (hooiweiden) als 'weeden' (graasweiden) lagen. Men mag aannemen dat dit reeds het geval was in de volle middeleeuwen.

Bloei en verval van het kloosterdomein

Het klooster van Beaulieu, dat dus zonder problemen de moeilijke 14de eeuw had doorstaan, ontwikkelde zich steeds verder tot een van de rijkste geestelijke instellingen van Vlaanderen in de 15de en de 16de eeuw. Meer dan vijftig dorpen waren schatplichtig aan het klooster van Beaulieu dat rechtstreeks onder het gezag van de paus stond. Het bezat tevens een eigen scriptorium en een rijke bibliotheek. Het klooster had heel wat eigendommen en de zogenaamde abdisen werden steevast gerekruteerd uit de adel. In 1503 wordt het klooster hervormd waarna het verschillende reconstructies onderging in 1525. In de tweede helft van de 16de eeuw kende ze, na plunderingen in 1566 en 1572, onder meer door Geuzen en Oudenaardse Calvinisten, een periode van verval. De 17de eeuw werd opnieuw een bloeiperiode voor het klooster van Beaulieu, waarbij verschillende filialen werden gesticht, onder meer in Rijsel (1628) en in Valenciennes (1653).

Rond het klooster moeten zeker in de 16de eeuw, maar allicht ook al vroeger, visvijvers hebben gelegen. Voortgaande op de (gekopieerde) 16de tot 18de-eeuwse iconografie, rekeningboeken en boedelbeschrijvingen blijkt de toen grotendeels ommuurde kloostersite een uitgebreid gebouwenbestand te hebben gehad. Dit bestond onder meer uit een noviciaat met keukens, refters en slaapzalen, een kapittelzaal, een pandgang, een kloosterkapel met beiaardtoren, een sacristie, een poortgebouw, een kapelaanshuis, een gastenkwartier, aanhorigheden en dienstgebouwen, een washuis, één of meerdere bakhuizen, een brouwerij met moutast, een rosmolen, waarschijnlijk een duiventoren en meerdere kelders, schuren en stallen. Onder de stallen waren er zowel paardenstallen, koeienstallen, kalverstallen als varkensstallen. Grote delen van het binnenerf waren gekasseid. Zowel binnen als buiten de ommuring lagen tuinen, waarschijnlijk een combinatie van nutstuinen en siertuinen. Naast de reeds vermelde visvijvers was het klooster ook omgeven door graslanden, sommige daarvan ook beplant met fruitbomen en dus gebruikt als boomgaarden. Het klooster van Beaulieu bezat ook een eigen laad- en losplaats aan de Schelde, waar goederen geladen en gelost konden worden. Omstreeks 1750 werd het kloostercomplex naar verluidt nog gerestaureerd en werden enkele gebouwen vernieuwd.

Op de 'Meulecautere' bevond zich langs de noordzijde van de Kortrijkstraat ook de Nedermolen of Kasteelmolen, een houten staakmolen, die voor 1515 gebouwd werd en in het bezit was van de opeenvolgende heren van Petegem. Hij werd vermoedelijk voor het midden van de 18de eeuw verplaatst naar de overzijde van de weg, op de Steenkouter of zogenaamde 'Nieuwen Molen Cauter'.

Waterhuishouding en graslandbeheer in de Scheldemeersen

De Scheldemeersen in Petegem en Bevere werden in de 17de tot 19de eeuw ingeschakeld in het militair inundatiesysteem van de stad Oudenaarde. Nadat de Fransen Oudenaarde in 1667 veroverd hadden, ontwierp de bekende ingenieur Sébastien le Prestre de Vauban een sluizensysteem waarmee de omgeving van de stad binnen de kortste keren bijna volledig onder water gezet kon worden. Na de aftocht van de Fransen bleef dit sluizensysteem verder in gebruik. Door de inundatiesluis op de Schelde in Oudenaarde te sluiten, kon de gouverneur van de stad het water van de Bovenschelde opstuwen. Het water stroomde dan via de hoofdgracht van de fortificaties en de Hazegatsluis naar de meersen van Bevere en vervolgens naar de meersen van Petegem en Elsegem. De afwatering van de Scheldemeersen geschiedde in omgekeerde richting. Tussen 1665 en 1714 werden de Scheldemeersen van Petegem en Bevere herhaaldelijk onder water gezet, met name tijdens de Devolutieoorlog (1667-1668), de Hollandse Oorlog (1672-1678), de Negenjarige Oorlog (1688-1697) en de Spaanse Successieoorlog (1700-1714). Door de frequente militaire inundaties werden de laag gelegen meersen zeer nat. De goede grassen werden verdrongen door biezen en zeggen, die men alleen maar kon gebruiken als strooisel in de stal of als bindrijs. De hoger gelegen meersen bleven wel bruikbaar als graas- of hooiweide.

In de 18de eeuw nam de frequentie van de militaire inundaties af. Toch werd de situatie er aanvankelijk niet beter op. De inundatiesluizen in Oudenaarde werden namelijk slecht onderhouden, waardoor het water van de Schelde soms ongehinderd in de meersen stroomde. Zomerse overstromingen waren zeer schadelijk voor de opbrengst van het hooigras. De afwatering van de Scheldemeersen werd daarenboven bemoeilijkt doordat de stadsgracht van Oudenaarde grotendeels dichtgeslibd was. In 1746 liet de kasselrij Oudenaarde een nieuwe gracht graven die twaalf jaar later alweer grotendeels dichtgeslibd was. Uiterlijk in 1776 werd een nieuw afwateringskanaal voltooid. Vanaf 1776 nam de frequentie van de zomerse overstromingen sterk af. Het militaire inundatiesysteem van Oudenaarde bleef in gebruik tot in de Hollandse Tijd (1814-1830).

In functie van de waterhuishouding in de Scheldemeersen liet de kasselrij Oudenaarde omstreeks 1779 een regelbare schuif bouwen in de lage meersen van Petegem om het water van de meersen van Elsegem te kunnen afvoeren. De belangrijkste sloot of 'maîtresse rigole' in de Scheldemeersen was de thans nog bestaande Rietgracht of Coupure. De term Rietgracht, ook 'Rijtgracht' of Coupure verwijst naar een leigracht; een gegraven waterloop of een gekanaliseerde beek. De Rietgracht reikte vóór 1884 van aan het gehucht Huiwede tot aan de fortificaties van Oudenaarde. Omstreeks 1884 werd de Rietgracht in westelijke richting verlengd tot aan de Scheldemeander bij het voormalige klooster van Beaulieu. De Rietgracht wordt reeds vermeld in het landboek van Petegem van 1648. De kans is groot dat deze leigracht al in de late middeleeuwen bestond. De Rietgracht valt deels samen met de Beerbeek, die de grens vormt tussen de gemeenten Petegem en Bevere.

De Scheldemeersen waren voorzien van een netwerk van sloten en greppels dat in verbinding stond met de Rietgracht en waarvan het peil geregeld kon worden door een of meerdere schuiven. Deze sloten en greppels dienden niet alleen voor de afwatering van de graslanden in het zomerhalfjaar maar ook voor de bevloeiing ervan in het winterhalfjaar. Het gebrekkige onderhoud van sloten en greppels was er mede de oorzaak van dat het water in het voorjaar te lang op de meersen bleef staan.

Tijdens het ancien régime organiseerden de schepenen van Petegem elk jaar een openbare hooigrasverkoop waarop het hooigras van de Koninklijke Majesteit (de gronden van de heerlijkheid die toebehoorden aan de vorst, als heer van Petegem) en de armen van Petegem (de gemene gronden in het gebied) te koop werd aangeboden. De hooigrasverkoopingen hadden gewoonlijk plaats in de tweede helft van juli, of uitzonderlijk in augustus. Het nagras of de toemaat werd afzonderlijk verkocht in september. De verkoopvoorwaarden bepaalden dat de kopers het nagras moesten laten beweiden. Maaien was niet toegestaan. Ook het klooster van Beaulieu hield elk jaar een openbare hooigrasverkoop

Vanaf 1778 paste de kasselrij Oudenaarde artificiële graslandbevloeiing toe in de vallei van de Bovenschelde waardoor de productiviteit van de meersen aanzienlijk toenam. Verschillende eigenaars vormden hun meersen om tot echte vloeiweden, die voorzien waren van parallelle irrigatiegreppels. In de Franse Tijd (1794-1814) raakten de artificiële inundaties in onbruik. Na de val van Napoleon deden de eigenaars nog een laatste poging om de artificiële inundaties te hervatten. Het bleef echter bij een eenmalig experiment. In zijn boek 'Hints regarding the agricultural state of the Netherlands compared with that of Great Britain', gepubliceerd in 1815, beschrijft de Britse politicus en landbouwkundige sir John Sinclair gedetailleerd hoe de bestaande meersen werden omgevormd tot vloeiweden.

In 1884 werd de rivierloop van de Schelde gewijzigd ter hoogte van de kloostersite Beaulieu. De meander, waarlangs vroeger ook een laad- en losplaats lag ter hoogte van het klooster, werd afgesneden. Zo ontstond een enclave van het grondgebied Melden tot dicht bij de kloostersite. Omstreeks 1884 werd de Rietgracht of Coupure, die voordien zijn oorsprong kende centraal in de Scheldemeersen op Petegem, in westelijke richting verlengd tot aan de afgesneden meander bij het voormalige klooster. Er werd een sifon gebouwd, vermoedelijk om de Afloop, een nieuwe afvoergracht in de Meldenmeersen, in verbinding te brengen met de meander en de verlengde Rietgracht of Coupure. Nadien zou de Scheldemeander ter hoogte van de kloostersite verder verlanden. Na de waterbouwkundige werken van 1884 werd de watering van Bevere-Petegem opgericht. Deze watering beheerde de laaggelegen hooilanden in Bevere en Petegem en legde zich zowel toe op ontwatering als bevloeiing. Ook na het ancien régime, tot omstreeks 1950, werden in Petegem en Bevere elk jaar hooigrasverkoopingen of 'Groote Grasvendities' gehouden. De openbare verkoop werd gehouden door een notaris en de percelen werden aangewezen door een 'meerschwachter'. Op basis van notities en gedichten van de lokale ondernemer Gaston Gevaert is bekend dat de Scheldemeersen in Petegem en Bevere in natuurhistorisch opzicht zeer soortenrijk waren. In het gebied werden toen onder meer kwartelkoning, wintertaling, zomertaling, slobbeend, smient, pijlstaart, dodaars, bokje, grutto, wulp en otter gezien.

Verkoop van het kloosterdomein

Het klooster werd bij decreet van 1783 door de Oostenrijkse keizer Jozef II opgeheven. In 1785 werd de 'enclos' van het domein openbaar verkocht. In 1789 werden de gronden van het klooster onder een aantal kopers verdeeld, nadat ze verschillende gebouwen, waaronder de kloosterkapel, hadden laten slopen om de bouwmaterialen te verkopen. Enkel het poortgebouw met doorn, het

kapelaanshuis, het gastenkwartier met traptoren, het huis zogenaamd 'Den Uil', schuur, kelder, waterput en bakhuis en drie aanhorigheden of vroegere dienstgebouwen, bleven bewaard. De visvijvers van het klooster werden uiterlijk in het begin van de 19de eeuw gedempt en omgevormd tot akkerland, later tot grasland. De gebouwen en terreinen binnen het afgeschafte klooster werden in gebruik werd genomen als boerderij. De hooilanden van het klooster werden uiteindelijk verkocht aan enkele kapitaalkrachtige burgers van Oudenaarde.

In 1789 al had de Gentse textielhandelaar en rentenier en latere baron Josse Clemmen de heerlijkheid Petegem gekocht. In 1792 had hij de ruïnes van het Oud kasteel in Petegem laten slopen om er een classicistisch landhuis te bouwen, het huidige 'Oud Kasteel'. Josse Clemmen liet ook een landschappelijk park aanleggen in de omgeving van het kasteel. Twee vroegere vijvers uit het domein werden met elkaar verbonden om een meerledige waterpartij in landschappelijke stijl te creëren. Na zijn overlijden werd zijn nalatenschap verdeeld onder zijn kinderen. Het 'Oud Kasteel' in Petegem kwam in het bezit van de jongste zoon, ridder Pierre Clemmen de Peteghem. Hij liet het Oud Kasteel bij testament na aan Pauline Marie Gislaine Limnander de Nieuwenhove, echtgenote van Auguste François Ghislain Pycke. Omstreeks 1847 liet deze laatste het 'Nieuw Kasteel' bouwen ten oosten van het 'Oud Kasteel' en dus dichterbij de kloostersite van Beaulieu.

Deze ganse adellijke verwervingspolitiek verraadt de intentie tot het vormen van een nieuwe domeinstructuur rond de kloostersite. In 1855 immers, naar aanleiding van de openbare verkoop van het gastenkwartier, verwerft Auguste Pycke de Peteghem dit eigendom. In het tweede lot van de verkoop, eigent hij zich ook het woonhuis van het poortgebouw toe. Via verdeling komen deze eigendommen in 1872 in het bezit van baron Oscar Pycke de Peteghem, oudste zoon van Auguste, die in 1882 ook het huis zogenaamd 'Den Uil' verwerft. Een volgende aankoop betreft het kapelaanshuis, dat in 1882 wordt aangekocht door baron Oscar Pycke de Peteghem. Deze edelman was ook de eerste directeur van de watering Bevere-Petegem. Na het overlijden van Oscar Pycke de Peteghem en de erfenisregeling komt het eigendom van de voormalige kloostersite in 1906 in handen van baron Max(imilien) Pycke de Peteghem, tweede zoon uit het gezin. Via verdeling komt het eigendom na zijn overlijden in het bezit van graaf Guy de Liedekerke de Pailhe, gehuwd met Christiane Pycke de Peteghem, oudste dochter uit het gezin. Wanneer zij overlijdt komt de kloostersite in handen van jonkheer Alain de la Croix d'Ogimont. Het gastenkwartier werd verpacht en bleef lang als hoeve in gebruik. Ook het kapelaanshuis werd verhuurd.

Wegenstructuur in en rond de voormalige kloostersite

De belangrijkste wegen in de omgeving van het kasteel en het klooster waren de Muurstraat, de Meersstraat en de Abdijstraat. De straten waren onverhard. Door de Scheldemeersen liepen vroeger vier voetwegen, die actueel niet slecht vaag herkenbaar zijn gebleven. Ook over de Kloosterkouter liep een voetweg.

Stroomopwaarts van Oudenaarde lagen geen bruggen over de Schelde. Inwoners van Petegem die naar Melden wilden (of andersom) moesten gebruik maken van een veer. Vóór de Tweede Wereldoorlog waren er drie veren in Melden en Petegem, die door het ministerie van Openbare Werken (Bruggen en Wegen) verpacht werden. Het veer bij de herberg 'De Hutte' werd opgericht in 1906 en opgeheven in 1952. Het twee overige veren werden opgeheven in 1953.

Paardenrennen in de Scheldemeersen

Onder impuls van barones Edith de T'Serclaes de Kessel, echtgenote van baron Max(imilien) Pycke de Peteghem, gingen er in de eerste helft van de 20ste eeuw, in de iets droge graslandpercelen van de Scheldemeersen, ten zuidoosten van het meerskantgehucht Huiwede, jaarlijks paardenrennen door. Tussen twee halfverharde wegen werd een geïmproviseerde paardenrenbaan of 'hippodroom' aangelegd. In de nabijheid werden ook twee constructies gebouwd om de wedstrijd beter te kunnen volgen. Eén constructie diende als tribune of zitplaats voor de genodigden, de andere als wedstrijdstoren voor de jury. De jaarlijkse paardenrennen waren een belangrijk trefpunt voor notabelen uit die tijd.

Recente ontwikkelingen

De resterende gebouwen van de kloostersite 'Beaulieu' raakten zowel tijdens de Eerste als Tweede Wereldoorlog beschadigd, waarop grondige verbouwingen volgden. Ook kort na 1983, toen de adellijke familie de la Croix d'Ogimont de nagenoeg integrale kloostersite had verkocht, volgden nog restauratie- en renovatiefases. Begin 21ste eeuw raakte de kloostersite opnieuw versnipperd in meerdere afgesplitste eigendommen. Het poortgebouw en het kapelaanshuis werden reeds gerestaureerd en herbested als woning. Heel recent zijn grondige restauratiefases aangevat voor het gastenkwartier met traptoren en het huis zogenaamd 'Den Uil', die ook als woning wordt herbested.

Ook de Nedermol of Kasteelmolen raakte beschadigd tijdens de Eerste Wereldoorlog en werd in 1919 gesloopt. De molenheuvel, ten zuidwesten van de molenaarswoning, bleef behouden. De molenaarswoning werd omstreeks 2000 gesloopt en vervangen door een nieuwe villa.

Tot eind de jaren 1960 trad de Schelde tijdens de winterperiode nog geregeld buiten haar oevers. Omstreeks 1970 werden kalibrerings- en normalisatiewerken op de rivierloop doorgevoerd, waarbij de Schelde werd verbreed, verdiept en plaatselijk in een nieuwe bedding gebracht. Centraal in de Scheldemeersen ligt op de linkeroever nog een klein restant van de vroegere rivierloop. Gelijktijdig werden de Scheldedijken verhoogd en bleven de winterse overstromingen vanuit de rivier grotendeels achterwege. De Scheldemeersen kunnen evenwel nog steeds overstromen, vooral wanneer het Scheldepeil hoog staat en het water niet via de Rietgracht of Coupure kan worden afgevoerd. Na de kalibrerings- en normalisatiewerken werden enkele grenscorrecties uitgevoerd tussen Petegem-aan-de-Schelde en Melden.

Bij het Kasteel van Petegem werd omstreeks 1974 het golfterrein van de Royal Golf Club Oudenaarde aangelegd, aanvankelijk binnen de Scheldemeersen en kort nadien, omstreeks 1974 ook met uitbreidingen binnen het kasteelpark en een deel van de Steenkouter.

Omstreeks 1991 werden nog bijkomende golfbanen aangelegd, onder meer ten noordwesten, binnen de 'enclos' van de voormalige kloostersite. Omstreeks 2007 tenslotte werden nog een beperkt aantal golfbanen toegevoegd, waaronder twee banen in de binnenlob van de afgesneden Scheldemeander.

Het natuurreservaat De Langemeersen werd vanaf 1993 opgestart met een aankoop van graslandpercelen door De Wielewaal vzw. Nadien, vanaf 2003 tot op heden werden nog meerdere percelen verworven en overgedragen aan Natuurpunt vzw als rechtsopvolger. In 2019 werden op de Rietgracht vier kantelstuwten geïnstalleerd om het natuurlijke waterpeil in het gebied te herstellen. Door het gebied zijn twee bewegwijzerde wandelroutes ingericht.

Bodemgebruik, landschapselementen en zichten

Steenkouter en Kloosterkouter

De open koutercomplexen worden gedomineerd door akkerlanden. Uitzonderlijk komen enkele tuinpercelen en graslanden voor. Op de Kloosterkouter is recent één wijngaardperceel ingericht. Op de Steenkouter en Kloosterkouter ontbreken perceelsrandbegroeiingen. De perceelsvormen zijn vrij regelmatig. De Steenkouter omvat nog steeds een zeer grote min of meer vierkante blokvorm.

Langs de Meersstraat strekt zich een steilrand uit die grotendeels beplant is met een gemengde houtkant. Waar de Meersstraat noordwestwaarts ombuigt is een gedeelte als holle weg ingesneden en aan beide zijden ook grotendeels beplant met een gemengde houtkant.

Over de Kloosterkouter loopt een halfverharde weg of kouterslag.

In het tuinperceel van de site van de voormalige molenaarswoning op de Steenkouter ligt een ondertussen met bomen en struiken begroeide [molenheuvel](#) van de vroegere Nedermolen.

Over de koutercomplexen zijn open zichten bewaard vanaf de Muurstraat en de Meersstraat. Van een dreef op de rand van het kasteeldomein van Petegem is het profiel van de dorpskerk van Petegem goed herkenbaar.

Scheldemeersen

Graslanden overheersen in de Scheldemeersen en worden slecht lokaal afgewisseld met rietlanden, grazige ruigten, kleine bossen en populierenaanplanten en enkele akkerlanden. Vooral in de Langemeersen worden de graslanden gehooïd, sommige zonder nabegrazing. Andere graslanden, zoals ten zuiden van het meerskantgehucht Huiwede, zijn permanente graasweiden. Vooral de hooilanden in de Langemeersen, beheerd als natuurreservaat, zijn bijzonder soortenrijk. De perceelsvormen zijn gevarieerd van smal en regelmatig, over blokvormig tot onregelmatig. De Langemeersen hebben uitzonderlijk lange opstreckende kavels met verhoudingen van ongeveer 20 meter breed op 300 meter lang of uitzonderlijk van 3,5 meter breed op bijna 600 meter lang.

De graslanden onder hooilandbeheer en zonder of met geringe bemesting behoren daar in de drogere zones tot de vegetatietypes van het Glanshaververbond (Arrhenaterion). In de iets nattere zones behoren de vegetatietypes tot het Verbond van grote vossenstaart (Alopecurion), soms met weidekerveltorkruid en weidekervel. In de natte zones worden diverse vegetatietypes uit het Dotterbloemverbond (Calthion) onderscheiden. Tenslotte komen ook vegetatietypes voor met overgangen naar het Rietverbond (Phragmition), met vegetaties van scherpe zegge en riet en overgangen tussen vegetatietypes van het Verbond van scherpe zegge (Magnocaricion), soms met moeraskruiskruid en het Dotterbloemverbond (Calthion).

In de Scheldemeersen zijn er talrijke perceelsrandbegroeiingen met knotbomen en enkele opgaande bomenrijen, voornamelijk geconcentreerd in de zone tussen de steilrand langs de Meersstraat en de Rietgracht of Coupure. Er komen ook talrijke rietkanten voor langs de perceelsgrachten en ter hoogte van vroegere veenontginningen. Enkele voormalige graslanden zijn ontwikkeld tot rietlanden of grazige ruigten. Kleine bossen zijn eerder uitzonderlijk in het gebied en hoofdzakelijk gesitueerd nabij de vallei van de Beerbeek en ofwel spontaan ontwikkeld als wilgenstruweel vanuit vroegere grienden en verlaten veenkuilen, ofwel aangeplant als jacht- of geriefhoutbosjes.

In het verlengde van de Muurstraat, in de richting van het vroegere Meldense veer bij de herberg 'Sint-Jacob', ligt een deels gekasseide weg. Een andere weg tussen de Meersstraat en het jaagpad van de Schelde, dwars doorheen de Scheldemeersen, is halfverhard.

De afgesneden Scheldemeander nabij de kloostersite is nog deels bewaard als open water. Een beperkt gedeelte is gedempt en nadien beplant. Een klein restant van de vroegere rivierloop van de Schelde is spontaan ontwikkeld tot bos.

Langs het verharde jaagpad op de linkeroever van de Schelde en de parallelle halverharde weg komt een grazige dijk voor die plaatselijk beplant is met opgaande bomenrijen.

In de zone van de Langemeersen tussen de Rietgracht of Coupure en de linkeroever van de Schelde zijn open zichten aanwezig vanaf de halfverharde weg en vanaf het jaagpad en de halverharde weg langs de Schelde zelf. De toren van de Sint-Walburgakerk van Oudenaarde fungeert lokaal als baken. Vanaf de Meersstraat is een gefilterd zicht over de Scheldemeersen, waarbij het massief van de Koppenberg, aan de overzijde van de Schelde, als decor van het heuvellandschap van de Vlaamse Ardennen fungeert.

Bewoningkern en verspreide bewoning

Nabij de kloostersite van Beaulieu is de toegangsdreef beplant met jonge opgaande bomen. Rond de voormalige kloostergebouwen liggen tuinen, soms afgesloten door hagen, plaatselijk afgezet met knotbomen en beplant met fruitbomen.

In het Meerskantgehucht Huiwede en bij landelijke woningen of hoeven komen tuinen voor, soms afgesloten door hagen uitzonderlijk met fragmenten van boomgaarden. Aan de noordzijde van de bewoningkern ligt een grotendeels onverharde voetweg.

Vanaf de Muurstraat en het verlengde van deze straat en vanaf de halfverharde weg langs de Schelde zijn telkens gerichte zichten op de kloostersite 'Abdij van Beaulieu'. Vooral de traptoren van het gastenkwartier, met klokvormig dak en sierlijke spits met windvaantje vormt een markante blikvanger in het landschap.

Bouwkundig erfgoed

Kloostersite

De voormalige kloostersite 'Abdij van Beaulieu' bevat nog een gebouwenbestand met hoofdzakelijk 17de-eeuwse kenmerken. Het betreft een poortwachtershuis met doorrit, een kapelaanshuis, een gastenkwartier met traptoren, schuur, kelder, waterput en bakhuis en het huis vernoemd 'Den Uil' en drie vroegere dienstgebouwen.

Onmiddellijk aansluitend bij de kloostersite ligt een voormalige [hoeve](#) met kapel en bakhuis.

Meerskantgehucht Huiwede

Het meerskantgehucht telt tien verbouwde landarbeiderswoningen en vier verbouwde kleine hofstedes. De oorspronkelijke diepe en zuidgeoriënteerde inplanting van de woningen en hofstedes is typerend. Vijf landarbeiderswoningen en twee kleine hofstedes, waaronder een [boerenwoning](#) en een [hoeve met losse bestanddelen](#) hebben erfgoedwaarde omwille van hun verschijningsvorm waarbij een éénlaags, langgestrekt woonvolume onder laag zadeldak is bewaard.

Verspreide bebouwing

Langs de Meersstraat bevindt zich één landelijke hofstede met erfgoedwaarde omwille van een oorspronkelijke [boerenwoning](#).

In de Scheldemeersen bevindt zich een [wedstrijdtoren](#) en een tribune verbonden aan vroegere paardenrennen. De toren is bewaard maar bouwvallig, de tribune is verbouwd en onherkenbaar als originele constructie.

Archeologie

De omgeving van de Scheldevallei met aansluitende kouters is bekend als vindplaats van talrijke lithische artefacten en bodemsporen uit de steentijden (Mesolithicum en Neolithicum). Meerdere vondsten en sporen zijn aangetroffen tijdens vroegere opgravingen. Op de Kloosterkouter, ten noorden van het meerskantgehucht Huiwede, werden silexartefacten zoals schrabbers, klingen, pijlpunten, gepolijste bijlen en stukken hertshoorn gevonden, die verwijzen naar een mesolithische en/of neolithische nederzetting.

Het gebied is ook bekend om sporen uit de Gallo-Romeinse periode met onder meer aardewerk, munten, glasfragmenten, dakpannen, vloerfragmenten, glasfragmenten en lanspunten. Bij archeologische veldprospectie werden ter hoogte van de voormalige kloostersite vondsten van wandscherven en dakpanfragmenten geregistreerd die kunnen verwijzen naar een Romeinse villa op deze plaats. Het zeer nabijgelegen gehucht Waarde aan de rechteroever van de Schelde is bekend als een aanlegplaats uit de Romeinse tijd.

De middeleeuwse vondsten van aardewerk, benen en hertshoornen voorwerpen, metaal,... en sporen van paalkuilen, funderingen van een zaalkerk, grafveld, verdiepte werkplaats, stenen zaal, burcht met donjon, torens en weermuur uit de omgeving dateren voornamelijk uit de Karolingische en volmiddeleeuwse periode.

Ter hoogte van de Kloosterhoek, in de zogenaamde intra-muros zone van de kloostersite 'Abdij van Beaulieu' werden bij archeologische opgravingen versierde tegels, glas, huisraad, grafsteenfragmenten, muurresten, afvalkuilen, munten, beeldjes, gereedschap en dierlijk botmateriaal aangetroffen. Deze vondsten dateren hoofdzakelijk uit de tweede helft 15de eeuw en begin 16de eeuw.

In het kader van de restauratie van het kapelaanshuis werd een beperkt archeologisch onderzoek uitgevoerd. Op basis van geofysisch onderzoek en archeologische begeleiding bij noodzakelijke graafwerken kwamen enkele structuren of vondsten aan het licht. Ter hoogte van de aanbouw aan de westelijke zijde van het kapelaanshuis kwamen muurrestanten van het polygonale koor van de in oorsprong 13de-eeuwse kloosterkerk aan het licht en werden geassocieerde vloerniveaus aangetroffen. Deze waren eerder ook al onderzocht en geregistreerd door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium, en tonen aan dat de aangetroffen restanten van de kloosterkerk als opgaand muurwerk te beschouwen zijn.

- AGNEESSENS H. 1967: *Het klooster der Rijke Klaren of Klarissen-Urbanisten te Petegem-Beaulieu bij Oudenaarde vanaf zijn ontstaan tot 1412*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 343 + bijlagen.
- ANON. 2015: *Verdwenen Belgische Molens, Nedermolen – Kasteelmolen Petegem-aan-de-Schelde*, [online], <https://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?nummer=4004> (geraadpleegd 3 oktober 2023).
- BERINGS G. 1986a: Geschiedenis en archeologie: de vroeg-middeleeuwse bewoning in het Oudenaardse, *Archaeologia Belgica* 2, 267-276.
- BERINGS G. 1986b: Een nieuwe historische aanduiding over de rol van Petegem bij Oudenaarde in de 9de eeuw, in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde* 23, 125-133.
- BERINGS G. 1989: Landschap, Geschiedenis en archeologie in het Oudenaardse, in: *Oudenaarde*, 189.
- BEYEN W. en MEIRE P., 1999: *Onderzoek naar de haalbaarheid van vernatting in de Scheldemeersen van Wortegem-Petegem*. Onderzoek in opdracht van AMINAL-Afd. Natuur Oost-Vlaanderen, uitgevoerd door de UIA, vakgroep Ecosysteembeheer, 259.
- BONCQUET T., DE GRUYSE J. & DE ROEK A. 2014: *Archeologisch onderzoek Abdij van Beaulieu (Wortegem-Petegem)*, Ruben Willaert bvba, rapport 64, Sijsele, 38 + bijlagen.
- CALLEBAUT D. 1981: Het Oud kasteel te Petegem. De Karolingische curie en haar ontwikkeling tot de XIde eeuw, in: *Archaeologia Belgica* 237, 5-49 + bijlagen.

- CALLEBAUT D. 1989: Petegem/Oudenaarde. Het oud kasteel: een karolingisch koningshof evolueerde tot Scheldeburcht, in: *Castellum 6.1*, 40-45.
- CALLEBAUT D. & MILIS L. 1982: Le castrum de Petegem et le système défensif le long de l'Escaut au Haut Moyen Âge, in: *Château Gaillard 9-10*, 71-82.
- CARDON P. 1981: Hooilandbeheer in de Scheldemeersen te Petegem-aan-de-Schelde, in: *De Wielewaal 47.5*, 183-186.
- CASSIMAN A. 2022: *Gastenkwartier vrm. Abdij van Beaulieu, bouwhistorische nota*, Casbo GCV Oudenaarde, 176.
- CASTELAIN R. 1987: Waren de afstammelingen van de heren van Petegem ooit heren van Oudenaarde? (11de eeuw), in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde 24*, 175-184.
- CASTELAIN R. 2003: Petegem in de tweede helft van de 16de eeuw, in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde 40*, 83-114.
- DE GHELLINCK D'ELSEGHEM VAERNEWYCK A. 1894: *Cartulaire de l'abbaye de Beaulieu à Peteghem, Brugge*, De Plancke, Brugge, 328.
- DE GHELLINCK D'ELSEGHEM VAERNEWYCK A. 1912: L'Obituaire de l'abbaye de Sainte-Claire dit Beaulieu à Peteghem-lez-Audenaerde, in: *Annales du Cercle Archéologique et Historique d'Audenaerde 4*, 39-154.
- DE GROOTE K. 2008: Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw), in: *Relicta Monografieën 1*, Brussel.
- DE GROOTE K., ERVYNCK A. & VAN NEER W. 1993: Het afval van de Rijke Klaren. Noodonderzoek in de voormalige abdij van Beaulieu te Petegem, in: *Archeologie in Vlaanderen 2/1992*, 335-412.
- DE GROOTE K. & HUYSMAN N. 1991: De Abdij van Beaulieu te Petegem, in: *Archaeologia Mediaevalis 14*, 31-32.
- DE GROOTE K. & MOENS J. 2002: Prospectieopgraving aan de westzijde van de kapelaanswoning van de Rijke Klarenabdij van Beaulieu te Petegem (Wortegem-Petegem) (O.-VI.), in: *Archaeologia Mediaevalis 25*, 8.
- DE MEULEMEESTER M., 1926: Les archives de l'abbaye de Beaulieu à Peteghem, in: *Annales du Cercle Archéologique et Historique d'Audenaerde 7*, 169-246.
- DE RYCKE A., DE KNIJF G. & DECLER K., 2003: *Verkennde ecologische gebiedsvisie voor de Bovenschelde*, studie in opdracht van Administratie Waterwegen en Zeewezen, Instituut voor Natuurbehoud, 2003.04, Brussel, 230 + bijlagen.
- HOEBEKE M. 1976: De proosdij te Petegem-aan-de-Schelde, aantekeningen en status questionis, in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde 18.2*, 223-241.
- HOEBEKE M. 1977: Prévôté Petegem-sur-l'Escaut, in: *Monasticum Belge 7.2*, 137-141.
- HOEBEKE M. 1986: Duivie te Petegem a/d Schelde, in: *VERLEYEN H. & ARREN R., Raf Seys in schrift en beeld gesteld*, Koekelare, 198-213.
- KETELE J. 1838: *Recherches historiques sur l'abbaye de Sainte-Claire de Beaulieu à Peteghem, près d'Audenaerde*, Hebbelynck, Gent, 20.
- KETELE J. 1838: *Recherches historiques sur l'abbaye de Sainte-Claire de Beaulieu à Peteghem, près d'Audenaerde*, in: *Messenger des sciences et des arts de la Belgique ou Nouvelles Archives historiques, littéraires et scientifiques 3*, 395-410.
- MICHELS P. 2018: De paardenrennen van Petegem, in: *Bouveloo 11:2*, 1161-1163.
- PLANQUAERT J. 1948: *Petegem, haar Romeinse villa, onderaardse wereld, middeleeuws klooster Beaulieu. Abdij, kerken en kapellen, paleis en hof van koningen en prinses*, Brussel, 91.
- TACK G. 2004: Zingen doet de scherpe, Poëzie van Gaston Gevaert als bijdrage tot de historische ecologie van de Scheldemeersen van Bevere-Petegem, in: *Meander 1*, 5-10.
- Taelman M.C. 2020: Overstromingen van de Scheldemeersen, in: *Bouveloo 13.2*, 1414-1417.
- VAN BRAECKEL A. 2008: Mysteries in de hooilanden van de Langemeersen: Weidekervel en Weidekerveltorkruid, in: *Limoniet, natuurtijdschrift voor de Natuurpunt regio Vlaamse Ardennen 1.2*, 77-79.
- VAN BRAECKEL A., s.d.: *Historisch-ecologisch onderzoek Langemeersen, interview Jules Daenens (lapnaam Jules Pieters)*, onuitgegeven nota, 17.
- VAN BRAECKEL A., CARDON P. & D'HAESELEER C. 2009: *Aanvraag tot erkenning van het natuurreservaat met wijziging van visiegebied en visie De Langemeersen (Wortegem-Petegem en Oudenaarde)*, Natuurpunt, Mechelen.
- VANDENHENDE F. 2016: De abdij van Beaulieu, van kloostergemeenschap tot woonstede, in: *Heemkundige kring Bouveloo, 64*.
- VAN DRIESSCHE T. 2024: *De Scheldemeersen in Petegem en Bevere, archief- en literatuuronderzoek*, onuitgegeven verslag, agentschap Onroerend Erfgoed, Brussel, 50.
- VERROKEN E. 2004: Lenen, en leenmannen in Petegem en Moregem in de Late Middeleeuwen 1250-1500, in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde 41*, 5-101.
- VERSCHAEREN J. 1972: *Inventaris van het archief van de Abdij van Beaulieu te Petegem bij Oudenaarde*, Algemeen Rijksarchief, 34.
- WARLOP E. 1967: Wanneer vestigden de monniken van Sint-Diederik bij Reims zich te Petegem, in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde 15*, 389-413.

Is deel van

- **Berchem (Kluisbergen), Melden, Oudenaarde (Oudenaarde), Elsegem, Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** Het gebied 'Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem' omvat de Klooster- en Muurkouter, het domein van het oude en nieuwe kasteel van Petegem, de Schelde- en Meldenmeersen en de dorpskern van Melden. Deze laatste bevindt zich op de steilrand van de vallei van de Schelde. Aan de kant van Petegem valt de steilrand op omdat hij de grens vormt tussen de meersen en de Kloosterkouter van Petegem. De meersen liggen onder grasland en worden

door een grachtenstelsel afgewaterd. Midden het meersengebied, ongeveer parallel aan de Schelde, loopt in de Scheldemeersen de Rietgracht of Coupure.

- **Bevere (Oudenaarde)**
- **Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)**

Omvat

- **Abdijstraat 1-8 (Wortegem-Petegem)** Historische site met restanten van voormalige abdij. Begin jaren 1290 stichtte Isabella van Namen een vrouwenabdij waar zij kort nadien de clarissenzusters uit het nonnenklooster van Werken installeerde. Nu resten nog enkele delen uit de 17de tot 18de eeuw van de voormalige abdij: poortgebouw, gastenkwartier, kapelaanshuis en bijgebouwen, voornamelijk opgetrokken in traditionele bak- en natuursteenarchitectuur.
- **Meersstraat 16 (Wortegem-Petegem)** Voormalig hoeveetje, eertijds met losse bestanddelen rond gekasseid erf, na 1940 met aanvullende dienstgebouwen uitgegroeid tot U-vorm.
- **Meersstraat 2 (Wortegem-Petegem)** Boerenwoning van vijf traveeën onder zadeldak, met gewitte verankerde gevel met baksteenfries en gekoppelde getoogde vensters met luiken, centrale deur in omlijsting van gesinterde baksteen. Ten zuidwesten, bakhuis van het tweedelig type onder pannen zadeldak.
- **Muurstraat 10 (Wortegem-Petegem)** Voormalige hoeve van 1769, naar verluidt vroeger horend bij het kasteel van Pycke. Op 19de-eeuwse kaarten met L-vorm en losstaande bestanddelen, later evoluerend naar open vierkante aanleg. Tijdens de Eerste Wereldoorlog beschadigd en in jaren 1940 gedeeltelijk afgebrand en heropgebouwd.
- **Meersstraat 3 (Wortegem-Petegem)** Vroeger hoeveetje in L-vorm met ten noordoosten koeienstallen uit laat 19de eeuw. Boerenwoning van zes traveeën onder zadeldak. Ten zuidwesten, aansluitend vroeger dienstgebouw onder zadeldak met rechts segmentboogpoort en links rondbogig beeldnisje met bekronend kruis.
- **Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** Wedstrijdoren gebouwd in de eerste helft van de 20ste eeuw bij de vroegere geïmproviseerde hippodroom in de Scheldemeersen

Is aangeduid als

- **Bevere (Oudenaarde), Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** De Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen is beschermd als cultuurhistorisch landschap.

Is deel van de aanduiding als

- **Berchem (Kluisbergen), Melden, Oudenaarde (Oudenaarde), Elsegem, Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** De Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem is vastgesteld in de landschapsatlas.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308984>

Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en de kouter van Petegem

Beknopte karakterisering

Typologies [abdijdomainen](#), [kasteeldomeinen](#), [agrarische landschappen](#), [strookvormige ontginningspatronen](#), [open landschappen](#), [meanders](#), [rivieren](#), [valleiranden](#), [leigrachten](#), [hooilanden](#), [hooiweiden](#), [bomenrijen](#), [knotbomen](#), [motteheuvels](#), [dorpen](#), [hoeven](#)

Beschrijving

'Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem' situeert zich ten zuidoosten van de dorpskern Petegem-aan-de-Schelde en omvat de Klooster- en Muurkouter, het domein van het oude en nieuwe kasteel van Petegem, de Schelde- en Meldenmeersen en de dorpskern van Melden. Deze laatste bevindt zich op de steilrand van de vallei van de Schelde. Aan de kant van Petegem valt de steilrand op omdat hij de grens vormt tussen de meersen en de Kloosterkouter van Petegem. De meersen liggen onder grasland en worden door een grachtenstelsel afgewaterd. Midden het meersengebied, ongeveer parallel aan de Schelde, loopt in de Scheldemeersen de Rietgracht of Coupure. Deze werd in de 18de eeuw gegraven voor de ontwatering van het gebied. In de Meldenmeersen is er eveneens een parallelle afwatering door de Rietgracht en de Rijtgracht tot in de Zijpte. De kouter tussen het dorp van Petegem en het meersengebied ligt buiten het alluvium. De overgang van alluviaal gedeelte naar kouterlandschap wordt geaccentueerd door de aanwezigheid van het rijgehucht 'Huiwede' in Wortegem-Petegem en 'Meersche' in Oudenaarde-Kluisbergen. De dominantie van weiland als grondgebruik en het schaarse voorkomen van populieren- of wilgenrijen geven in de Schelde- en Meldenmeersen aanleiding tot een open meerslandschap met mooie perspectieven naar Oudenaarde (kerk), Melden (kerk), de Vlaamse Ardennen en de voormalige abdij van Beaulieu. De overgang naar het koutergebied is zeer duidelijk en voelbaar aanwezig.

Binnen de ankerplaats 'Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem' worden vijf grote fysische entiteiten onderscheiden:

- Klooster- en Muurkouter van Petegem;
- Scheldemeersen van Petegem-Bevere;
- Het golfterrein met het oude en nieuwe kasteel van Petegem;
- Meldenmeersen;
- De Schelde en afgesneden meanders.

De opsplitsing tussen deze entiteiten is gebaseerd op basis van kenmerken van geologie, geomorfologie, reliëf, bodemtextuur en bodemgebruik.

Fysische geografie

Geologie

De geologische formaties die van belang zijn voor de bodemgesteldheid en de waterhuishouding van dit gebied bestaan uit tertiaire en kwartaire (gevormd tijdens de ijstijden) afzettingen.

Het tertiair komt voor op vrij geringe diepte en bestaat uit een reeks van mariene formaties met hoofdzakelijk kleiige samenstelling. De laag die onmiddellijk onder het kwartaire dek wordt teruggevonden bestaat uit leperiaan, in het bijzonder het lid van Saint-Maur behorend tot de Formatie van Kortrijk. Het Lid van Saint-Maur bestaat uit een vrij homogene zeer fijn siltige klei, waarin enkele dunne intercalaties van grof siltige klei of kleilig fijn silt voorkomen. Het leperiaan vertoont een zwakke afhelling naar het noorden.

De belangrijkste kwartair-afzettingen bestaan voornamelijk uit lemige en zandlemige löss die eolisch werd aangevoerd en uit zandlemig, kleilig en/of venig alluvium. De kwartair-geologische evolutie van het gebied is in belangrijke mate verbonden met de vorming van de Vlaamse Vallei:

Tijdens de eerste periode van het kwartair, het pleistoceen, werd een brede, diepe erosiegeul uitgeschuurd die een uitloper vormde van de Vlaamse Vallei en die nadien werd opgevuld. In deze uitloper heeft de huidige Schelde haar bedding. De begrenzing van de pleistocene Scheldevallei is in het landschap duidelijk waarneembaar door het voorkomen van steile hellingen onder andere aan de overgang naar de Vlaamse Ardennen (onder meer in Gavere en meer zuidelijk de heuvels van de Kwaremont en Koppenberg). Deze pleistocene vallei vormt een relatief vlakgolvend gebied tussen de dalwanden en de alluviale opvullingsvlakte. Ze is van deze opvullingsvlakte gescheiden door een steilrand van 3 à 4 m langs de oostzijde, terwijl langs de westzijde de overgang op sommige plaatsen meer geleidelijk is. De grens van de pleistocene vallei met het heuvelland ligt ter hoogte van dit gebied op circa 30 m TAW.

Tijdens het pleniglaciaal (voor 14.000 jaar geleden) kenden de rivieren geen vaste bedding. Een afwisseling van vorst en dooi zorgde voor grote schommelingen in het debiet van de Schelde waardoor de bedding zich voortdurend verlegde. Men sprak van een vlechtend rivierstelsel. Door de lage zeespiegelstand kon de Schelde zich diep insnijden (tot op meer dan 25 m onder het huidige maaiveld). Er ontstond een dal met een breedte van 1 à 2 km en duidelijk begrensd door heuvels opgebouwd uit tertiaire zanden en kleien. Ten noorden van Heurne werd dit dal geleidelijk breder in westelijke richting en ging het aansluiten bij de uitgestrekte erosievallei waarlangs de rivieren van het Scheldebekken in het pleistoceen de Noordzee bereikten, de zogenaamde Vlaamse Vallei. De aanvoer van enorme hoeveelheden sedimenten, ook langs de zijdalen van de Schelde, zorgden voor een geleidelijke opvulling van de diepe uitschuring en dit met in hoofdzaak zandig materiaal.

Tot de afzettingen van het boven-pleistoceen (weichseliaan) behoren de meest westelijk gelegen gronden van het gebied

(Kloosterkouter) en de dorpskern van Melden. Ze bestaan uit een zandlemige lössmantel. De accumulatie van de lössmantel gebeurde onder koude, relatief droge omstandigheden met tussenfasen gekenmerkt door solifluctie en afspoeling. Het eolische materiaal is hoofdzakelijk afkomstig uit het toenmalig droogliggende Noordzeebekken en werd vooral tijdens hevige stormen afgezet. Doordat in talrijke gevallen dat materiaal slechts definitief sedimenteerde na het smelten van de sneeuw en na een transport door het aldus ontstane smeltwater, vertoont de afzetting dikwijls een duidelijke stratigrafie. De complexe oorsprong wordt als niveo-eolisch bestempeld.

Tijdens het tardiglaciaal (14.000-10.000 jaar geleden) deden zich de eerste klimaatsverbeteringen voor en kwam er een periode die vooral erosie actief was. Er deed zich een overgang voor van een vlechtende naar een meanderende rivier. Door de verticale en laterale erosie die eigen is aan een meanderende rivier ontstond een nieuwe laatglaciale valleibodem van enkele honderden meter breed en tot circa 10 m diep. Het ziet ernaar uit dat de klimaatschommelingen van het tardiglaciaal niet belangrijk genoeg waren en/of niet lang genoeg geduurd hebben om het meanderende rivierstelsel dat bovendien door een vegetatiedek beschermd was grondig te storen. Een fluviaatiele werking had de bovenhand en de eolische activiteit, die in de koude periodes wel belangrijk geweest is, had slechts een lokale betekenis. Veranderingen in de Scheldeloop waren enkel het gevolg van het afsnijden van meanders.

De overgang van het tardiglaciaal naar het preboreaal (vanaf 10.000 jaar geleden) kenmerkte zich door de vlugste en meest belangrijke temperatuursstijging die zich bij de definitieve opwarming van het klimaat heeft voorgedaan. Het boreale bos, gedomineerd door de den (*Pinus*) kon zich ontwikkelen en werd later, in het atlanticum, vervangen door een gemengd loofhoutbos. In de vallei van de Schelde wijzigden de hydrologische en edafische omstandigheden volkomen. Er deed zich immers een belangrijke toename voor van de evapotranspiratie evenals een afremmen van de directe aanvoer van het neerslagwater. Daarnaast verhoogde het ontdoeien van de bevroren ondergrond sterk de doorlatendheid. Vergelijken met het debiet dat bereikt werd in het tardiglaciaal was de hoeveelheid water die langs de Scheldevallei werd afgevoerd ontoereikend om een rivierbedding permanent te vullen. Als gevolg hiervan werd de valleibodem ingenomen door een moerasvegetatie met een ontwikkeling van veen dat op zijn beurt het water ging stockeren. In vochtige omstandigheden met veengroei ontstond als zodanig een paradoxale situatie gekenmerkt door een 'vallei zonder rivier'.

Tijdens het atlanticum (10.000—7.000 jaar geleden) en het subatlanticum (4.900 jaar geleden-heden) vond een snelle opvulling plaats met terrigeen en organogeen materiaal, namelijk alluviale klei en veen, een proces dat werd versterkt door de ontbossing en het in cultuur brengen van gronden. De vraag dringt zich hier op of het de mens was of een wijziging van het klimaat die een hernemen van de fluviaatiele werking in gang heeft gezet. Waarschijnlijk is het de mens die met zijn bosontginning en veehouderij het ecologische evenwicht heeft verstoord. De gevolgen van ontbossing zijn een grotere directe waterafvoer en een toename van de erosie. Het regelmatige regime van een rivier onder bos verandert in een onregelmatig regime met hoge waterstanden waardoor de rivier een bredere en diepere bedding nodig heeft. Dit betekent dat in de Scheldevallei, die door veengroei was ingenomen een nieuwe rivierloop tot stand kwam (grotendeels verschillend van de opgevolde preholocene loop) en dat de vallei zelf werd omgevormd tot een alluviale vlakte. De aanvoer van alluvium stond een herstel van de vroegere vegetatie in de weg. Naarmate de antropogene invloed sterk of zwak was varieerden de alluviale sedimenten respectievelijk van zuiver terrigeen (zand, klei) tot zuiver organogeen (veen)materiaal. Iedere periode waarin de aantasting van het bos door de mens beperkt bleef betekende een kalme periode inzake aanvoer van alluvium. Tijdens de middeleeuwen werd een pakket lemige en kleiige alluvia afgezet die in dikte deze van de vijf voorafgaande millennia overstijgen. Dit dek is te correleren met de periode van grote middeleeuwse ontginningen die een grondige wijziging van het landschap tot gevolg hadden. Alle gronden die voor ontginning in aanmerking kwamen werden in het bouwlandareaal opgenomen zodat bodemerosie optrad en laag gelegen gronden overstromden. Langs de Schelde betekende dit dat de alluviale sedimenten een grotere breedte gingen innemen en zelfs buiten de grenzen van de holocene vallei werden afgezet. Het is door deze verbreding dat de Schelde afwijkt van haar vroeger tracé. Zo loopt de Schelde nu op sommige plaatsen aan de rand van de vallei door een gebied dat hoger gelegen is dan het meer centraal gelegen gedeelte waarin ze vroeger liep. Dit niveauverschil kan worden verklaard door de vorming van natuurlijke oeverwallen sedert het middeleeuwse regime terwijl zich tezelfdertijd een daling voordeed van de vroegere bedding door zetting van de sedimenten rijk aan organisch materiaal.

De Meldenmeersen en Scheldemeersen binnen het gebied bestaan uit alluvia die tijdens het atlanticum en subatlanticum zijn afgezet. De scheiding van het alluvium met de hoger gelegen zandleemruggen is binnen het gebied zichtbaar als een steilrand. Door de antropogene rechtstrekkingen van de Schelde zijn de oorspronkelijke oeverwallen vaak niet meer als dusdanig zichtbaar op het terrein.

Reliëf en bodem

Van Merelbeke tot Avelgem loopt de Schelde in een vlakke vallei die in breedte varieert van circa 500 m tot 1.500 m. Het niveau daalt van 12 m te Avelgem tot 6 m te Merelbeke. De breedte van de vallei van de Schelde in de ankerplaats traject Huiwede-Melden is ca. 900 m. De hoogte bedraagt circa 10 à 11 m TAW. In de vallei worden slechts kleine niveaoverschillen waargenomen. Ze vinden hun oorsprong in de aanwezigheid van oeverwallen en het bestaan van oude opgevolde geulen. Binnen het alluviale gedeelte van het gebied (dit zijn zowat alle gronden behalve de Kloosterkouter en Muurkouter en aangrenzende bebouwing langs de Kortrijkstraat en de dorpskern van Melden) bestaan de gronden grotendeels uit sterk tot zeer sterk gleyige kleibodems. Uitzondering hierop vormen de oeverwallen van de vroegere Scheldeloop die voornamelijk bestaan uit natte tot matig natte zandleembodems.

Binnen de alluviale gronden van de Scheldemeersen is een gradiënt merkbaar. Het geïnfiltreerde regenwater van het hoger gelegen koutercomplex komt ter hoogte van de Langemeersen tussen de steilrand en de Rietgracht in Wortegem-Petegem terug aan de oppervlakte. Vooral op plaatsen waar vrij veel veen in de ondergrond zit en relatief weinig klei, ontstaan door deze ondiepe grondwaterstroming kwelzones. Dit is door de rietvegetatie en perceelsrandbegroeiing zichtbaar op het terrein. Zowel de centraal gegraven Rietgracht als de vele daarop uitkomende grachten voeren een groot deel van het kwelwater af naar de Schelde. Het gedeelte tussen de Rietgracht en de Schelde is veel opener van uitzicht. De meest noordoostelijk gelegen gronden zijn daarbij natter en hebben het karakter van hooilanden behouden. De meer zuidwestelijk gelegen gronden naar de afgesneden meander van de abdij van Beaulieu toe hebben een iets droger karakter en worden als weiland gebruikt.

De alluviale gronden rond het kasteeldomein van Petegem en binnen de afgesneden meanders van het Anker en de Elsegemmeander zijn sterk gewijzigd door de aanleg van een golfterrein. Delen van het golfterrein hebben wel hun oorspronkelijk reliëf behouden.

Buiten de alluvia is er duidelijk een verschillend patroon op te merken op beide Schelde-oeveren. Op de rechteroever stellen we direct aansluitend bij het alluvium een vrij vlakke zone vast met een hoogte van 12 tot 13 m TAW die zonder scherpe overgang overgaat in het alluvium. De pleistocene steilrand is er minder uitgesproken en is zelfs visueel niet meer waarneembaar halverwege Ruiminge, de baan Melden-Meersche. Bodemkundig bestaan deze gebieden uit matig natte licht zandleembodems en droge tot matig droge lemige zandbodems. Aansluitend bij deze zone duikt over de hele noord-zuid as een steile helling op, de overgang naar het meer oostelijke, hogere gebied. Over een afstand van 250 tot maximaal 500 m wordt hier een niveau van meer dan 40 m overbrugd naar de Pladutse, Kortekeer en Rotelenberg.

Op de linkeroever van de Scheldevallei, ter hoogte van de Kloosterkouter, is de pleistocene steilrand wel uitgesproken (een drietal meter hoog). De Kloosterkouter bestaat uit licht glooiende droge tot matig natte licht zandleemgronden die slechts beperkt worden ingesneden door enkele beken. De hoogte van het gebied varieert tussen de 18 en 21 m TAW. Deze gronden worden voor het overgrote deel als akkerland gebruikt en kennen een uitgesproken open karakter.

Hydrografie

De Bovenschelde is een typische neerslagrivier waarbij het debiet sterk afhankelijk is van de neerslag in het stroomgebied. Vanaf de Franse grens tot de Ringvaart heeft de Bovenschelde over een afstand van 78,2 km een verval van 10,24 m. Hydromorfologisch is de Bovenschelde een meanderende rivier, ook al werd ze tussen Gent en de Vlaams-Waalse grens gekanaliseerd en genormaliseerd. De gehele lengte werd bedijkt en er werden oeververstevingen aangebracht (schanskorven, steenbestorting of betondamplanken). De Bovenschelde vertoont bijgevolg een lage structuurdiversiteit. Een beeld van het historische meanderingspatroon is nog in de vallei terug te vinden onder de vorm van afgesneden meanders. Deze afsnijdingen gebeurden in verschillende fasen. Een tekst van 1458 spreekt al van rechttrekken van Scheldebochten "boven ende beneden der stede van Audenaerde ende int lant van Aelst". De meeste afsnijdingen dateren van rond 1900 toen tot de rechttrekking van de Schelde werd overgegaan. Vanaf circa 1960 volgde een verdere rechttrekking met kalibrering ter plaatse voor een tonnage van 1.350 ton.

De exacte dateringen en de vroegere loop van de Schelde kan moeilijk worden achterhaald. De 18de eeuwse Schelde zoals we die zien op de kabinetskaart van de Ferraris is slechts één van de vele vormen die de rivier zich in de loop der eeuwen heeft aangemeten vooraleer antropogene dijkversteving de loop een vastere vorm gaf. In de afbakening werden voorbeelden van afsnijdingen opgenomen. Het betreft de meanders 'Visserij' en 'Het Veer' ten zuidoosten van de Schelde en de 'Elsegemmeander', 'het Anker' en de meander ter hoogte van de abdij van Beaulieu ten noordwesten van de Schelde.

Er kan een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de holle en bolle oeveren van de Schelde. Holle oeveren vinden we onder meer terug bij het kasteel van Petegem en bij Melden. Omdat aan die oeveren, de zogenaamde stootoeveren, de rivierstroming het sterkst is, zijn ze door de eeuwen heen sterk geërodeerd waardoor ze zeer steil geworden zijn. In tegenstelling tot de holle oeveren zijn de bolle oeveren door de tijden heen steeds verder dichtgeslibd. Een voorbeeld hiervan vinden we tussen Melden en Meerse. Het alluvium is er rechtligniger en het niveauverschil met het niet overspoelde land is er minder bruusk.

Het gebied ontwaterd via de Rietgracht (Petegem), De Beerbeek, Rietgracht (Melden) en de Molenbeek (Molenbeek) naar de Bovenschelde. De Rietgracht te Petegem is een kunstmatig gegraven parallelgracht die zorgt voor de afwatering van zowel de hoger gelegen gebieden als de alluviale gronden zelf. De Rietgracht ontvangt het water van de Snep- en Bruibeek, Beerbeek, Molen-Volkaertbeek (samen 2.216 ha) via de meander het Anker, loopt dwars door de Langemeersen en wordt via een waterreservoir in de Schelde gepompt. Een deel van dit oppervlaktewater wordt gebruikt als proceswater voor de industrie te Oudenaarde. Ook de Zijpte of Rijtgracht in de Meldenmeersen is een kunstmatig gegraven parallelgracht. Het water van de Zijpte en Renne komt via de Rietgracht en een pompstation in de Schelde terecht.

Vegetatie

Waaruit de oorspronkelijke begroeiing van dit landschap bestond, kan alleen worden uitgemaakt via een gedetailleerde pollenanalyse. Op basis van een beperkt aantal onderzoeken dat hierover al is gebeurd maken we op dat bijna de hele streek zou bedekt zijn met bos, een zogenaamd gemengd eikenbos, voornamelijk samengesteld uit eiken en beuken. Op vochtiger gronden, in de onmiddellijke nabijheid van de Schelde en de beken groeiden elzen.

Later werden de goed gedraineerde zandleemgronden van het pleistocene Scheldeterras omgezet in akkerland (Muur- en Kloosterkouter). Deze akkergronden hebben momenteel weinig ecologische waarden. Het alluvium van de Schelde lag overwegend onder grasland. Het gebruik van het meers-toponiem wijst op een periodiek hoge grondwaterstand en een gebruik van de gronden als hooilanden. Behalve de natste stukken konden de gronden na de hooisnede worden beweide. Dit gebeurde zonder de percelen af te sluiten door randbegroeiing omdat de weidegang steunde op een gemeenschappelijk gebruiksrecht. Hierdoor zijn dergelijke meersgebieden tijdens het Ancien Régime landschappelijk open gebleven. De hooiactiviteit begon altijd pas vanaf de feestdag Sint-Pieter waarbij een groot hooi-evenement plaatsvond in de meersen. In de nattere jaren maaiden ze vaak later. Historisch gezien werden deze graslanden overstroomd door Scheldewater. Zeker tot in de jaren 1950 waren er geen echte dijken aanwezig.

Op een deel van de Langemeersen probeert men vandaag nog het hooilandkarakter te behouden met een zeldzame soortenrijkdom aan planten tot gevolg. Het huidige gebied kan momenteel landschappelijk in twee delen gesplitst worden: het deel ten noordwesten van de Rietgracht en het deel ten zuidoosten daarvan. In het noordwesten komen voornamelijk natte tot zeer natte graslanden voor, omzoomd met knotbomen en lokaal populieren. Daarnaast zijn er ook enkele wilgenstruwelen en alluviale wilgenbossen te vinden en ook enkele kleinere populierenbosjes. Aan de zuidoostkant van de Rietgracht is het landschap veel opener. Hier vinden we ook de meeste

hooilanden (enkel maaibeheer) en hooiweiden (maaien en nabegrazen) waarbij de zeer smalle percelering hier en daar nog merkbaar is in het gebruik.

In de dotterbloemgraslanden van de Scheldemeersen vinden we als meest bijzondere soorten moeraskartelblad, grote ratelaar, waterkruiskruid, pijptorkruid en gewone waterbies. Het moeraskartelblad heeft het de laatste tijd wel moeilijk. Soorten als egelboterbloem, veldrus, tweerijige zegge en echte koekoeksbloem zijn soms zeer overvloedig aanwezig. Hier en daar treden pitrus en zeegroene rus op als verstoringindicator. In de eerder schaarse mesofiele hooilanden komen typische en waardevolle soorten als wilde bertram en poelruit voor. In de natte ruigtes worden zulke soorten verdrongen door bijvoorbeeld grote kattenstaart, moerasandoorn, moeraspirea, gewone engelwortel en dergelijke. In de meer hoog opgaande vegetaties komen ook interessante taxa voor. We noemen hier waterscheerling in een grote zeggevegetatie. Belangrijke recent gevonden soorten zijn weidekervel en weidekerveltorkruid. Deze laatste zijn soorten van de 'grote vossestaartgraslanden'. Het verspreidingsgebied van weidekerveltorkruid is in Vlaanderen zeer beperkt. Weidekervel is nog zeldzamer in Vlaanderen. De populatie in de Langemeersen vormt zelfs de grootste populatie in Vlaanderen.

In de Scheldemeersen komt ook een soortenrijke avifauna voor. Zo pleisteren er jaarlijks 400 à 500 wilde eenden. De wintertaling, zomertaling, pijlstaart, slobbeend, smient, krooneend, krakeend, wilde zwaan en kleine zwaan. Knobbelzwaan komt er sedert enkele jaren voor al broedvogel. Het gebied is ook een gekende voedsel- en rustbiotoop voor ganzen; kolgans, rietgans, kleine rietgans en grauwe gans. Wat steltlopers betreft komt de goudplevier op de eerste plaats. Grote aantallen Kieviten kunnen vanaf augustus worden waargenomen. Het gebied is tevens een belangrijke pleisterplaats voor watersnippen. Andere pleisteraars zijn grutto, kemphaan, wulp, tureluur, oeverloper, bosruiter, zwarte ruiter, groenpootruiter en witgatje.

De Meldemeersen zijn – in tegenstelling tot de Scheldemeersen – veel minder goed gedocumenteerd op vlak van soortenrijkdom. Het gebied wordt momenteel slechts als lokaal ecologisch waardevol aangeduid. De reden is een doorgedreven ontwatering van het gebied. Uitzondering op de geringe ecologische waarde vormt de waterplas aan het pompgebied van Melden waar de grote boterbloem als zeldzame flora voorkomt.

De oude Scheldearmen met hun aangrenzende percelen vormen samen met de hooilanden potentieel de meest waardevolle elementen uit het Bovenscheldealluvium. Hier kunnen, ondanks het verdwijnen van de Schelde als leefbaar gebied, de typische biotopen van dit alluvium bewaard blijven. De uiteindelijke ecologische waarde van de Schelde-armen hangt in sterke mate af van het gebruik van de omgevende percelen, de waterkwaliteit en de mate waarin er gevist wordt in de meander. Ook het tijdstip wanneer een meander werd afgesneden speelt een rol. Bij recent afgesneden meanders vinden we nog de steile oevers en diepe bodem van de oorspronkelijke (uitgediepte en verstevigde Schelde) terug. De vegetatie en bijgevolg ook de fauna krijgt hier niet veel kans. Geleidelijk aan worden door natuurlijke erosie- en verlandingsprocessen de oevers minder steil en krijgt de oever- en waterflora meer kans. Ervan uitgaande dat ze zuiver water bevatten kan men aan en in de oude meanders een rijke vegetatie verwachten. Ook voor de avifauna vormen de afgesneden meanders belangrijke gebieden. Langs ongeveer alle meanders broeden de fuut, de wilde eend, de meerkoet en het waterhoentje. De slobbeend komt als broedvogel nog voor in het Anker.

De gronden tussen de meander het Veer (Melden) en de Schelde zijn bebost met populieren en kennen een elzen en/of wilgen ondergroei. Aan de Elsegemmeander is een eiken/haagbeukenbos aanwezig met populier. De overblijvende bospartijen van het voormalige park van het Nieuw kasteel van Petegem vormen een ecologisch waardevol oud loofboombos. Ook de goed ontwikkelde hoogstamboomgaard achter het Frans klooster is het vermelden waard.

Cultuurhistorie

Archeologie

Binnen het gebied werden archeologische vondsten aangetroffen uit de steentijd, de metaaltijd, de Gallo-Romeinse tijd, de middeleeuwen en nieuwe tijd. Gezien het soms losse vondsten betreft, kunnen we niet altijd spreken van archeologische sites. De aanwezigheid van archeologisch materiaal duidt echter op menselijke activiteiten. Mogelijke lacunes in de archeologische gegevens kunnen aanwezig zijn, doordat bepaalde zones nog niet werden geïnventariseerd. De beschikbare archeologische gegevens werden aangevuld met historische bronnen om een beeld te geven van de geschiedenis van het gebied.

Het mesolithicum (8.000 – 5.000 voor Christus)

Te Huiwede werden sporen teruggevonden van een mesolithische nederzetting. Het betreft overblijfselen van boomstammen en palen, 50 bewerkte vuurstenen namelijk krabbers, lemmers, nuclei, vele pijlpunten, gepolijste stukken van bijen, in vuursteen van Spiennes en Obourg en stukken hertshoorn.

De ijzertijd (750 – 50 voor Christus)

De geleidelijke overgang van de brons- naar de ijzertijd hangt samen met de invasie van Keltische volkeren uit Zuid-Duitsland. De schaars aangetroffen archeologica van de IJzertijd hebben vooral betrekking op grafvelden. Binnen de afbakening zijn er geen vondsten uit deze periode gedaan maar op het gebied Coupure dat in het oosten paalt aan de Kloosterkouter werden kopermunten van de Nerviërs teruggevonden. De naam 'Melden' is in oorsprong een Keltisch toponiem (Milna, Mel= donkerkleurig) die verwijst naar een beeknaam, vermoedelijk de Molenbeek.

Gallo-Romeinse Tijd (50 voor Christus – 406 na Christus)

Al in de aanvangsfase van de Romeinse kolonisatie waren de Vlaamse Ardennen en de Scheldevallei degelijk ontsloten door een wegennet. Deze heerbanen werden oorspronkelijk aangelegd ten behoeve van het leger, en dit zowel voor troepenbewegingen als voor de logistieke ondersteuning. Vanaf het midden van de eerste eeuw deden deze militaire wegen vooral dienst als handelswegen en transportaders voor allerhande producten en grondstoffen. Binnen de ankerplaats wordt melding gemaakt van een zogenaamde

Romeinse weg Doornik-Gent die meestal langs beide Schelde-oeveren wordt gesitueerd. Vermoedelijk gaat het niet om echte Romeinse wegen maar bestonden er ook al voor de Romeinse tijd wegen langs beide oeveren. Het tracé daarvan heeft zich in de loop van de eeuwen wellicht meerdere malen verplaatst, rekening houdend met het veranderende overstromingsgebied van de Schelde en met de ligging van de nederzettingen langs de oever van de rivier.

In de regio van de Vlaamse Ardennen lagen drie belangrijke nederzettingen of vici: Velzeke, Kruishoutem en Melden. Te Melden, meer in het bijzonder te Waarde, werden uit de Romeinse periode sporen teruggevonden van een aanlegkade en een nederzetting en van roerende objecten zoals ceramiek, munten, nagels, glas, dierenbeenderen en houtskool. In de Kloosterhoek, in de nabijheid van de abdij van Beaulieu, wijst een kleine vondstenconcentratie van dakpanfragmenten vermoedelijk op de aanwezigheid van een Romeinse villa.

Middeleeuwen (5de – 14de eeuw)

Het verval van de Gallo-Romeinse beschaving gaat gepaard met de invallen van de Franken die massaal de Rijn overstaken. De Vlaamse Ardennen werden gekoloniseerd door de Salische Franken, afkomstig uit de Noord-Nederlandse en Noord-Duitse kuststreek. Men vermoedt dat de Vlaamse Zand- en Zandleemstreek bij de aankomst van deze kolonisten zo goed als ontvolkt waren zodat de Franken hun eigen gebruiken en gewoonten behielden. In de 5de en 6de eeuw woonden de Frankische veetelers met enkele families samen in dun bevolkte kernen dicht bij stromend water (een waterloop of een bronniveau). In die tijd ontstonden heel wat nieuwe nederzettingen in de Vlaamse Ardennen. Deze nederzettingen zijn thans de voornaamste landschappelijke erfenis uit de Frankisch-Merovingische tijd. Plaatstoponiemen op –em (afgeleid van het Frankische “haima, heim” wat “heimat van...(een persoonsnaam) en zijn afstammelingen” betekent) duiden op nederzettingen van Frankische origine uit de tweede helft van het eerste millennium. De naam “Petegem” is afgeleid van “Paitjingahem”. Dit betekent “woning van de lieden van Patjo”.

Op 11 oktober 864 vaardigde Karel de Kale een oorkonde “apud Pettingehem villa” uit. Ingeplant op de linkeroever van de Schelde en aan de Romeinse baan Doornik-Gent nam deze villa een interessante positie in. Door het verdrag van Verdun (843) behoorde zij immers tot Francia Occidentalis en lag zij vlak tegenover Francia Media, aan de overzijde van de Schelde. Bovendien bevond zij zich halverwege twee Karolingische wooncentra namelijk Gent en Doornik. Binnen de afbakening zijn er ter hoogte van het ‘t Oud Kasteel opgravingen gebeurd die de aanwezigheid van deze villa bevestigen.

De historische bronnen bevestigen dat de Curtis van Petegem een koninklijk domein was en een bestuurlijke functie uitoefende over een ruimer gebied. Naar analogie met Vitry-en-Artois kan men hier spreken van een villa publica of fiscus. Deze Curtis stond onder toezicht van de plaatselijke gouvgraaft. In de autarctische economie van de vroegere middeleeuwen betekent een dergelijk koninklijk domein dat er vlakbij ook een grote landbouwexploitatie moet zijn geweest. De Karolingische vorsten hadden immers geen hoofdstad maar reisden heel hun land af. In elk van hun residenties consumeerden ze de opbrengsten van het domein. Het was voor de vorst zowel vanuit bestuurlijk als vanuit economisch oogpunt de eenvoudigste oplossing. Waar het feitelijke exploitatiecentrum (vroomhoeve) zich bevond is voorsnog niet duidelijk maar het moet in de directe nabijheid van het centrum zijn geweest op gronden die samenvallen met de latere Muur- en Kloosterkouter. Deze koutergronden worden beschouwd als het oorspronkelijke landbouwareaal van de Karolingische Curtis. Dit blijkt onder meer uit de omvang van deze kouter die met 90 hectare ruim de gemiddelde kouteroppervlakte uit de omgeving (circa 30 ha) overschrijft. Deze oppervlakte was nodig om naast de eigen bewoners ook voedsel te verschaffen aan vorsten, hoge ambtenaren en hun gevolg.

De gracht waarmee de Curtis van Petegem in de loop van de 9de eeuw omgord werd, verleende aan de plaats een defensieve weerbaarheid. Wellicht is het verdedigbaar maken van de site in verband te brengen met de strategische positie van de Curtis langs de rijksgrens en met de politieke onrust die er in de 9de eeuw heerste. Aan de overzijde van de Schelde ligt Melden, op een al even strategische plaats. Vanop de motte waarop nu de Sint-Martinuskerk is gebouwd hield men niet alleen goed de Schelde in het oog maar ook de tegenoverliggende burcht van Petegem die amper 1 km hiervandaan ligt. De Schelde bleef lange tijd een stabiele grens tussen Francia occidentalis van Francia media en later tussen Frankrijk en Lotharingen. Nadat Lotharingen bij het Duitse rijk was geïncorporeerd kwamen het Franse koninkrijk – waarvan Vlaanderen een deel uitmaakte – en het Duitse rijk tegenover elkaar te staan. De strategische waarde van Petegem en Melden nam sterk af toen in 1033 de graaf van Vlaanderen bij verraad de burcht van Ename in bezit nam en in 1050 het volledige gebied tussen Schelde en Dender annexeerde. Het dorp Melden werd in 1047 door de graaf van Vlaanderen veroverd en ingelijfd.

Wanneer de villa van Petegem uit koninklijke handen geraakte is niet duidelijk. Wat vast staat is dat de heren van Petegem waarvan de stamvader tot de 10e eeuwse nobilitas behoorde de site verder tot hun woonplaats hebben uitgebouwd. Ook al ontbreken rechtstreekse archeologische aanduidingen toch moet de site een militaire waarde vertegenwoordigd hebben vermits het in twee documenten van 1144 en 1145 als castellum vermeld wordt. De heren van Petegem bouwden het domein vanaf de 13de eeuw verder tot hun woonplaats uit.

In 1286 kocht Gewijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen, de heerlijkheid van Petegem. Op aandringen van zijn vrouw Isabella vestigden in 1292 de Klarissen van Werken zich ook in Petegem. De plaats waar zij zich vestigden werd ‘Bello Loco’ of ‘Beaulieu’ genoemd. Bij de schenkingen die het klooster van Beaulieu kreeg hoorde een hofstede die gesitueerd wordt langs de Schelde tussen het klooster en de rivier. Verder kregen de kloosterlingen circa 21 ha landbouwgrond. Deze oppervlakte komt overeen met de oppervlakte van de Muurkouter. Deze kouter, genoemd naar de abdijsmuur of misschien eerder naar de muur rond het gehele kasteelcomplex, ligt ten noorden van de abdij van Beaulieu. In 1297 deden graaf Gewijde en zijn vrouw Isabella een aantal schenkingen aan de abdij van Beaulieu. Hierbij hoorde ook de Kloosterkouter die 49,218 bunder mat (iets meer dan 71 hectare) volgens het goederenregister van Beaulieu (daterend uit 1516 en gebaseerd op metingen van 1483). De beschrijving van de Kloosterkouter in het goederenregister van de abdij van Beaulieu verdeelt deze kouter in drie drichten, in huidige maten ongeveer 26 ha, 23 ha en 21 ha groot. Deze driedeling gaat terug op het drieslagstelsel. Ook op de Muurkouter vinden we sporen van een dergelijke driedeling terug in de percelering. Op de Popp-kaart wordt de kouter door twee voetwegen in gelijke delen verdeeld. Het valt niet uit te maken hoe ver dit

systeem in de tijd opklimt. In sommige grote domeinen werd op de centrale landbouwgrond al een vruchtwisselingstelsel toegepast in de 9de eeuw. Het duurde tot de 12de en 13de eeuw vooraleer dit veralgemeend werd in heel Vlaanderen.

Nieuwe tijd (15de tot 18de eeuw)

In de loop van de 15de eeuw onderging de landbouw een aantal hervormingen met ingrijpende hervormingen in het bodemgebruik. Vooreerst was er een groeiende interesse voor veeteelt (meer omwille van de afgeleide zuivelproducten, dan om de vleesindustrie). In die optiek werden heel wat akkers omgezet in grasland. Daarnaast werd met betrekking tot het drieslagstelsel de braakperiode geregeld vervangen door de teelt van supplementaire gewassen voor de veestapel (o.a. peulvruchten, rapen, spurrie als wintervoeding). Het dorp Melden kwam in deze periode ook tot bloei. Ook de ontwikkeling van het laatmiddeleeuwse rijgehucht Huiwede aan de Scheldemeersen moet in deze context worden gezien.

De molens speelden in de technische vooruitgang van Europa een onmiskenbare rol. Tot in de 19de eeuw bepaalden de molen voor een deel de welvaart van de Vlaamse Ardennen. Binnen de afbakening zijn geen molens bewaard gebleven. Wel is de molenbelt van de Nedermolens aan de Kortrijksesteenweg nog zichtbaar op het terrein.

Het klooster van Beaulieu bloeide van de middeleeuwen tot het einde van het Ancien Régime. Meer dan 50 dorpen waren schatplichtig aan deze abdij die rechtstreeks onder het gezag van de paus stond. Jaarlijks dienden de pachters naar Beaulieu te komen om hun tienden te betalen voor de goederen die zij in gebruik hadden. Deze tienden werden in de kloosterschuren van Beaulieu opgeborgen. In 1464 kocht de abdij de helft van het tolrecht van Oudenaarde. Al de goederen die te land of te water in Oudenaarde werden ingevoerd of op de markt daar verschenen betaalden hierdoor tol aan de abdij. In 15de en 16de eeuw ontwikkelde de abdij zich tot één van de rijkste van Vlaanderen. De abdij bezat een aanzienlijk scriptorium en bibliotheek en onderging verschillende reconstructies in 1525. Aan de Schelde te Beaulieu (nu afgesneden meander) ontstond ook een haventje. In 1783 werd de abdij onder Jozef II verbeurd verklaard. Kort nadien werden alle gebouwen verkocht en grotendeels afgebroken om als materiaal te worden verkocht. Goederen en archiefstukken verhuisden grotendeels naar Wenen, een deel raakte verspreid en verloren.

In 1795 werd de abdij van Beaulieu verkocht en grotendeels afgebroken. Van de afgebroken delen werden nog funderingen aangetroffen en een aanzet van het opgaande muurwerk van het polygonale koor van de abdijkerk. Ook muurresten van de kloostermuur en andere stenen gebouwen werden teruggevonden. In de buurt van de abdij werd een zeer interessante afvalaag uit de volle middeleeuwen gevonden. Uit de late middeleeuwen werd een afvalkuil gevonden met aardewerk, muurresten en munten. Vandaag resten enkel nog delen uit de 17de en 18de eeuw van de voormalige abdij: het poortgebouw, het gastenkwartier, het kapelaanshuis en bijgebouwen. Vele delen raakten in beide wereldoorlogen beschadigd en werden eind de jaren tachtig gerestaureerd.

In de 17de eeuw was de burch van Petegem tot een ruïne vervallen. Het huidige 't Oud Kasteel werd in 1789-1790 gebouwd op de ruïnes van de versterkte burch in opdracht van Judocus Clemmen.

Landschappelijke evolutie vanaf het einde van de 18de eeuw

Met de opmaak van de kabinetskaart van de Ferraris (1771-1778) krijgen we een betrouwbaar beeld van het landschap. De Ferrariskaart laat een meanderende Schelde (de huidige afgesneden meanders maakten toen nog deel uit van de rivier) zien met ten noordoosten en ten zuidwesten grote meersgebieden bestaande uit natte weilanden en een grachtenstelsel dat zorgt voor afwatering. In de Langemeersen in het noordoosten is er een aanzet ingetekend tot smalle repelpercelen. Doorheen de Langemeersen zijn er ook een aantal voetwegen ingetekend. Ook zijn er een aantal gebouwen met parochienummers en een beperkt aantal rijbeplantingen. De Meersstraat die langsheen de pleistocene steilrand loopt is gedeeltelijk afgeboord met een lijnbeplanting of houtkant. Achter het gehucht Huiwede loopt een voetweg. Typisch in dit rijgehucht vormt de diepe inplanting van de gebouwen tot tegen de achtergelegen voetweg. De Kloosterkouter is volledig onbebouwd met uitzondering van een bebouwd perceel aan de overzijde van het kruispunt Muurstraat/Kasteeldreef. Door de Kloosterkouter loopt een onverharde weg. De Kasteeldreef die de verbinding maakt tussen de omwalde site van het oude kasteel en de Kloosterkouter is aan beide zijden afgeboord met een lijnbeplanting. Net ten oosten van het kasteel ligt een vijver. De Muurkouter ten westen van de Muurstraat is onbebouwd met uitzondering van de afspanning 'De Sterre' en de staakmolen 'Nedermolens' met molenaarswoning. Op de Ferrariskaart is de Muurkouter duidelijk in drie gelijke delen verdeeld. Vanuit de Nedermolens loopt een voetweg in de richting van de Muurstraat. Het abdijcomplex van Beaulieu is complexer dan vandaag. Achter de abdij is een boomgaard ingetekend met errond een aantal schuren (tiendenschuren?). De oude steenweg naar Oudenaarde (huidige Kortrijkstraat) is ingetekend. De doorsteek op talud naar Oudenaarde (vanaf het kruispunt met de Meersstraat) is nog niet gerealiseerd. Het dorp Petegem aan de overzijde van de steenweg vormt nog een echt kern dorp. Dit geldt eveneens voor het dorp Melden waar de circulaire vorm van de motte met kerk en kerkhof duidelijk zichtbaar is. De steenweg tussen Oudenaarde en Berchem doorsnijdt het dorp nog niet. De Pleistocene rand tussen Melden en Meersche is gedeeltelijk afgezoomd met een lijnbeplanting.

De kaart Vandermaelen uit 1851 laat een grotendeels ongewijzigd beeld zien. Bijkomend is de intekening van de Elsegemmeander die ten opzichte van de Ferrariskaart meer uitgesproken is en overeenkomt met de huidige situatie. Ook bijkomend is de schematische intekening van de pleistocene steilrand die de Meldenmeersen en de Langemeersen afboort. Aan de voetweg in het rijgehucht Huiwede werd in de kouter een bijkomende woning opgericht. Naast de Nedermolens en de herberg 'De Sterre' wordt nu ook de bebouwing aan de overzijde van het kruispunt van de Kasteeldreef met de Muurstraat aangeduid als de herberg 't Hoofd'. Ter hoogte van de monding van de Bierbeek in de Schelde is er in de Langemeersen een herberg gelegen, 'Hutte' genaamd. Een aantal gebouwen achter de abdij van Beaulieu is gesloopt. Dit beeld wordt door de Popp-kaart uit 1858 bevestigd. Op de Poppkaart stellen we de zeer smalle percelering van het oostelijke gedeelte van de Scheldemeersen vast. Dergelijke bundels van gelijkgerichte smalle stroken (breedte 40 m) wijzen op een opdeling van het grondbezit, met andere woorden nagenoeg iedere strook is in het bezit van een verschillende eigenaar. Onderzoek op basis van kadastrale documenten uit het Ancien Régime heeft aangetoond dat een dergelijke combinatie samenvalt met meersgronden van de beste kwaliteit, namelijk gronden die uitstekend hooiland opleverden doordat de natuurlijke vruchtbaarheid op peil werd

gehouden door regelmatige overstromingen. De Rietgracht of Coupure te Petegem (hier vermeld als Reytrgracht) ontwaterd voornamelijk enkel het oostelijke gedeelte van de Scheldemeersen. Het nieuwe Kasteel van Petegem werd in 1847 opgetrokken in een neoclassicistische- en neorenaissancestijl in opdracht van Baron August Pycke de Peteghem. Aansluitend werd een groot park met vijver in Engelse landschapsstijl aangelegd. Op de Poppkaart staat het nieuwe kasteel van Petegem al ingetekend. De ingetekende parkvijver komt grotendeels overeen met de huidige situatie. Te Melden is de ham van Petegem heel duidelijk ingetekend. Aan zuidwestelijke zijde volgt deze de pleistocene steilrand van de dorpskern.

De topografische kaart van 1884 laat zien dat de Rietgracht intussen is doorgetrokken tot aan de meander van de abdij van Beaulieu. Het park rond het nieuwe kasteel van Petegem is aangelegd met bospartijen, vijvers en kronkelende paden. Tot 1884 was er aan de meander ter hoogte van de abdij van Beaulieu nog een loskaai die fungeerde als kleine haven. De topografische kaart van 1910 laat de eerste fase zien van de rechttrekkingen van de Schelde sinds de Ferrariskaart: De Elsghemmeander, Visserij en de meander aan het kasteel van Beaulieu werden afgesneden. De zogenaamde ham van Petegem is uitdrukkelijk aangegeven.

Het landschapsbeeld blijft verder ongewijzigd tot het interbellum toen de kouter langs de steenweg Doornik-Oudenaarde werd aangesneden. In 1931 werd toen onder andere de chicoreifabriek 'De Lelie' langs de steenweg opgericht. De inplanting van deze fabriek langs de steenweg Doornik-Oudenaarde is niet toevallig. Chicorei is een surrogaat dat bereid wordt uit de wortel van *Cichorium intybus* (witloof). Voor de productie van chicorei is het van belang dat de wortel diep in de grond worden gedreven zodat verzameld de kracht van de plant zich in het loof. In de jaren 50 lag de chicoreiteelt binnen een gebied dat begrensd wordt door de verbindinglijn Oudenaarde, Waregem, Tielt, Diksmuide, Ieper, Komen, Kortrijk, Doornik en terug Oudenaarde. De chicoreifabriek 'De Lelie' was toen de enige die de volledige bewerking van wortel tot chicorei ter plaatse kon uitvoeren. Dit gebeurde via een proces van drogen (drie fasen), branden en malen. De fabriek werd in 1995 stopgezet en de installatie afgebroken.

De luchtfoto's uit 1959 bieden een gedetailleerd beeld van de situatie vlak na de tweede wereldoorlog. De aansnijding van de Muur- en Kloosterkouter had zich op dat moment nog niet ver doorgezet. Het domein van het nieuwe en oude kasteel van Petegem is gekenmerkt door bospartijen, vijveraanleg en langspaden. Voor en achter het nieuwe kasteel is een strak geometrisch aangelegde tuin in Franse stijl zichtbaar. Ten oosten van het kasteeldomein ligt een ovaal hypodroom. De kasteeldreef die het kasteeldomein verbindt met de Kloosterkouter is nog duidelijk zichtbaar. De Nedermolen aan de noordzijde van de Muurkouter is afgebroken. De molenaarswoning is wel nog aanwezig. De steenweg Oudenaarde-Berchem is rechtgetrokken en doorsnijdt de ham van Petegem en de dorpskern van Melden.

De orthofotokaarten uit 1971 en de topografische kaart van 1974 laten de verdere rechttrekking van de Schelde zien. Het Anker en de bocht van de Schelde ter hoogte van Melden werden afgesneden. Er werd een pompgemaal geplaatst die de gronden van de Meldenmeersen geschikt moest maken voor de landbouw. De voorbereiding van de doortrekking van de steenweg Doornik-Oudenaarde is aan de gang. Door deze doortrekking (op talud) werd een deel van het Schelde-alluvium afgesneden van de ankerplaats. De nabijgelegen donk van Bevere met zijn uniek gemene weide-systeem werd afgegraven. De aantasting van de Kloosterkouter leek voorlopig te zijn stopgezet. Tussen 1974 en 1992 zette de verlinting langs de steenweg Oudenaarde-Doornik zich verder door. Het kasteeldomein rond het kasteel van Petegem werd vanaf 1974 ingericht als golfterrein.

Nederzettingen Petegem en Melden

De oudste vermelding 'Pettingehem' dateert van 864. Nadat Gewijde van Dampierre het Petegems kasteel had gekocht richtte hij een verzoek aan de paus om de parochiekerk te verplaatsen. Deze lag tot dat moment binnen het kasteel en de graaf ondervond hinder van de kerkgangers. De toestemming tot de verhuis werd verkregen in 1291 en de nieuwe kerk werd opgericht op de plaats waar ze nu slaat. De aansluitende Kerkkouter en Molenkouter meten slechts 21 ha en 17 ha en zijn met andere woorden veel kleiner dan het vroegmiddeleeuwse koutercomplex van de Muur- en Kloosterkouter. De Kerkkouter en Molenkouter hebben wel de ontwikkeling van de kern van Petegem mogelijk gemaakt. Binnen de afbakening werd van het dorp Petegem enkel een afspanning met kern uit de 17de eeuw opgenomen.

De historische kern van het dorp van Melden werd wel integraal opgenomen in de afbakening. Melden is ontstaan op een lichte verhevenheid waartegen de Schelde vroeger haar bedding had. Dit was het resultaat van erosie. Het dorp is gelegen aan een afgesneden meander waardoor zich in de Meldenmeersen een enclave van Petegems grondgebied bevond, de zogenaamde 'Ham van Petegem'. De Meldenmeersen zijn thans weiden en akkers. De Meldenstraat, waar ook de kerk gelegen is, bestaat voornamelijk uit boerenarbeidershuisjes uit het midden van de 19de eeuw, burgerhuizen van het midden van de 19de eeuw en huizen aangepast in de 20ste eeuw. Ook de pastorie, uit 1856 daterend, ligt in deze straat. De Sint-Martinuskerk is gebouwd op een vroegere motte. Deze kerk profileert zich sterk aan de zuid- en oostzijde. Ze is omringd door het ommuurde kerkhof. De oorspronkelijke Romaanse kerk zou uit de 12de eeuw dateren. In de 16de eeuw gebeurden hieraan sterke verbouwingen. De belangrijkste herstellingen dateren van 1871. Melden werd in 1047 door de graaf van Vlaanderen veroverd en ingelijfd en behoorde toe aan het Land van Aalst. Het vormde een eigen administratieve- en belastingseenheid. In 1452 werd het dorp geplunderd door de Gentenaars in hun opstand tegen hertog Filips de Goede. Melden was de hoofdplaats van de heerlijkheid tussen Marke en Ronne. De heerlijkheid Melden vormde het kerngebied van de heren van Pamele en werd in 1651 verkocht aan de heren van Melden. Het huidige grondgebied van de oude heerlijkheid kwam nog grotendeels overeen met de huidige heerlijkheid. Melden kwam achtereenvolgens in het bezit van de families Van Mortagne, de Quesnoy, Blondel, Van der Gracht, Van der Heyden en de Bylandt. Eén van de grote crisismomenten uit de geschiedenis van Melden was de tijd van de Hervorming toen veel Meldenaars zich bekeerden tot het protestantisme. Melden en de rest van de rechter Schelde-oever ressorteerde onder het bisdom Kamerijk. Bij de hervorming van de bisdommen in 1559 kwam Melden onder het aartsbisdom Mechelen. Melden maakt pas vanaf 1802 deel uit van het bisdom Gent. Melden met zijn wijde meersen leefde vooral op veeteelt. De schaapteelt leverde de wol voor de lakennijverheid. De 17de eeuw is een crisissituatie gevolgd door een economische expansie in de 18de eeuw als gevolg van de vooruitgang in de landbouw en de grotere vraag naar linnen. Melden was een echt spinnersdorp met een

vrij ontwikkelde ambachtelijke productie. De relatieve welvaart gaf ook het culturele leven een kans, met als belangrijkste rederijders de familie Signor, als culturele exponenten van de opkomende plattelandsburgerij. De ontwikkeling van gemechaniseerde textielnijverheid in de steden in de 19de eeuw, schakelde de thuiswevers uit.

Rijgehuchten Huiwede en Meersche

Tijdens de periode van de grote ontginningen (11-13de eeuw) werden met het oog op een toereikende voedselvoorziening de tot dan toe onontgonnen gronden in cultuur gebracht. In deze nieuw ontgonnen gebieden ontstond een nieuwe vorm van bewoning, namelijk de rijgeruchten. Het gehucht Huiwede (Hoywede, hooiweide) te Petegem en Meersche op de grens tussen Oudenaarde en Kluisbergen werden toen gevormd. Beide bevinden zich in de overgang tussen het oude bouwland respectievelijk de Kloosterkouter en de Zavel en de meersen respectievelijk Scheldemeersen en Meldenmeersen. Hoogstwaarschijnlijk werden deze gehuchten bewoond door boeren die slechts enkele percelen grond bebouwden voor eigen rekening. Verder deden ze mogelijk dienst bij een grootgrondbezitter, bedreven ze huisnijverheid (veelal textiel) of deden aan seizoensarbeid.

Wegennet

De belangrijkste as van het oude wegennet te Petegem wordt gevormd door de weg die van Oudenaarde langs de Schelde-oever richting Doornik loopt. Deze oude weg is niet zo rechtlijnig als de actuele steenweg (Kortrijkstraat). Vermoedelijk liep het oudste tracé vlakbij het alluvium langs de Meersstraat en dwars door de abdij- en kasteelsite om zijn weg langs de Peperstraat te vervolgen. In 1290 spreekt men over deze weg als van 'le cauchie' en in 1383 van 'ande cauchiede'. Deze weg, vermoedelijk over het tracé van de Kortrijkstraat, was toen al geplaveid. Wat het oude wegennet te Melden betreft merken we slechts één belangrijke weg op die doorheen heel Melden langs het Schelde-alluvium trekt en dit vanaf Welden. Vanaf Melden noemt de weg langs de grens van de meersen 'Ruiminge'. Deze naam verwijst naar een afwateringsgracht die het water van de meersen naar de bedijkte Schelde afvoert.

Bouwkundig erfgoed

Ten noordwesten van de Schelde:

Ter hoogte van de Kortrijkstraat is het zogenaamde 'Frans klooster' gelegen. Dit klooster bestaat uit een dubbelhuis van circa 1790 met oudere kern. Tegen de westvleugel van het klooster staat een kapel die tot voor kort werd uitgebaat als dancing. In de achtertuin van het klooster is een boomgaard gelegen, omsloten door een taxushaag.

Het oude kasteel van Petegem (Scheldestraat 4) werd in 1789-1790 gebouwd op de ruïnes van de versterkte burcht in opdracht van Judocus Clemmen. Naar het kasteel loopt een toegangsbrug met sierlijk ijzeren hek aan gewitte rechthoekige bakstenen pijlers. Rond het kasteel is er een brede en diepe trapezoidaal middeleeuwse omgrachting. Deze is afgeboord met natuurstenen damwanden. Het kasteel was oorspronkelijk opgetrokken in Louis XVI-stijl maar werd, na beschieting in 1918, grotendeels gesloopt. De resterende bouwlagen werden aangepast onder pannen zadeldak met zijtrapgevels. Ten westen van het kasteel is het voormalige koetshuis (poortgebouw) gelegen. Aan de binnenzijde van het westelijk deel van de kasteelgracht is de zogenaamde Spelonk van Peetje Knikkers gelegen. Deze kunstmatige grot is gebouwd met recuperatiemateriaal van de voormalige burcht en bevat naar verluidt een beeld van eremijt of pater neergezeten op een bank.

Het nieuwe kasteel van Petegem (Kortrijkstraat 52) ligt op circa 300 m van het oude kasteel van Petegem en werd in 1847 opgetrokken door architect F. Coppens uit Brussel. Het werd gebouwd in een neoclassicistische- en neorenaissancestijl en ligt in een groot park met vijver.

Ter hoogte van de Kortrijkstraat 46 ligt de site van de voormalige molen met molenaarswoning horende bij de kasteelmolen van 1835 die zelf een houten windmolen van 1525 verving. Op de Ferrariskaart is deze molen aangeduid als de Nedermol. Vandaag is enkel de molenbelt nog zichtbaar op het terrein. De molenaarswoning werd herbouwd.

In de Kortrijkstraat 40 ligt een voormalige notariswoning met omhaagde voortuin. De woning bestaat uit een dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak. Het dateert van halverwege de 19e eeuw. Hiernaast (Kortrijkstraat 38) ligt een dubbelhuis uit eind jaren '30 in art-decostijl. Ter hoogte van het kruispunt Muurstraat/Kortrijksesteenweg bevond zich de voormalige herberg 'De Sterre' naar verluidt ook zogenaamde 'Hoeve Planquaert' uit het eerste deel van de 19de eeuw met acht traveeën onder zadeldak. Momenteel staat er hier een recente nieuwbouwwoning. Aan de overzijde van het kruispunt Muurstraat/Kortrijksesteenweg bevindt zich een voormalige afspanning met kern uit de 17de eeuw, uitgebreid in de loop van de 18de, 19de eeuw en omstreeks 1920. Het betreft een baksteenbouw onder pannen zadeldaken met achteraan een waardevolle ommuurde tuin met leilindes. Rechts aansluitend is er een vroegere afspanning van vijf traveeën die minstens uit de tweede helft van de 18de eeuw dateert.

Ter hoogte van de Kortrijkstraat 26-28-30 bevindt zich een ensemble van de voormalige chicoreifabriek 'De Lelie' van 1931, geflankeerd door twee villa's van 1933 door architect J. Delhue voor de gebroeders en fabriekseigenaars D'Haene. De chicoreifabriek bestaat uit een baksteengebouw met betonnen skelet onder pannen shed- en zadeldaken. De woningen zijn identieke, in spiegelbeeld opgevatte villa's in een cottage stijl. Ze bestaan uit twee bouwlagen onder schilddak.

In de Meersstraat 16 ligt een voormalig hoevetje dat eertijds bestond uit losse bestanddelen rond een gekasseid erf. Dit is na 1940 met aanvullende dienstgebouwen uitgegroeid tot een U-vorm. Het boerenhuisje bestaat uit vijf traveeën onder zadeldak en heeft een gewitte gevel. Het huisje is intussen sterk verbouwd.

Aan de Muurstraat 10 ligt een voormalige hoeve met schuur, kapelletje, dienstgebouw, groot voormalig bakhuis. Op 19de eeuwse kaarten is deze aangeduid als L-vorm maar later evolueert deze hoeve naar een open vierkante aanleg. De schuur aan de straat vermeldt 'anno 1769'. Het kapelletje dateert van begin jaren 1960 en bevat een plaasteren Mariabeeldje. Het betreft een witgeschilderde baksteenbouw onder pannen zadeldaken met baksteenfries en gepikte plint.

Aan de Abdijstraat is de zogenaamde Kloosterhoek gelegen aan de oude Scheldebocht. Tot 1884 fungeerde hier een loskaai nog als kleine haven. Thans betreft het een geasfalteerde populierendreef tot de zogenaamde abdij van Beaulieu. De abdij van Beaulieu (Abdijstraat 2-3,5,6) vormt een historisch ensemble met restanten van de voormalige abdij. De site bestaat uit verschillende gebouwen. Het vroegere poortwachtershuis werd waarschijnlijk opgericht omstreeks 1738. Deze werd zwaar beschadigd tijdens de Tweede Wereldoorlog, en is nadien grondig verbouwd. Ter hoogte van de doorrit aan de straatzijde zijn er natuurstenen hoekblokken met twee flankerende, sterk verweerde wapenschilden van Guy de Dampierre Comte de Flandere en van een abdis en een centrale cartouche met moeilijk leesbaar jaartal 1738. Het voormalige kapelaanshuis uit de 17de eeuw en latere uitbreidingen, thans de zogenaamde 'hoeve Libert'. Achterin ten zuiden leiden smalle rechthoekige natuurstenen hekpijlers met piramidevorm en bolbekroning naar het voormalige gastenkwartier dat waarschijnlijk stamt uit de tweede helft van de 17de eeuw. Het betreft een indrukwekkende bak- en natuursteenarchitectuur aanknopend bij de traditionele stijl. Aanpalend aan het gastenkwartier is een lager aangebouwde onderkelderde vleugel uit de 17de of 18de eeuw. Tenslotte zijn er een aantal aanhorigheden en vroegere dienstgebouwen uit verschillende perioden die aangepast werden tot woningen. Langs de Meersstraat in het gehucht Huyweede vinden we twee boerenhuisjes uit einde 18de, begin 19de eeuw, diep in een begraasde tuin gelegen. De woning Meerstraat 2 is een boerenhuisje van vijf traveeën onder zadeldak met gewitte gevel. Op het erf staat een bakhuis van het tweedelig type onder pannen zadeldak. Voor het huis is er een vroegere bakstenen waterput. De woning Meersstraat 3 is een hoevetje in L-vorm met ten noordoosten koeienstallen uit laat 19de eeuw. Het huis telt zes traveeën onder zadeldak met gewitte gevel. Aansluitend bij de woning is er een vroeger dienstgebouw onder zadeldak met segmentboogpoort en rondbogig beeldnisje met bekronend kruis.

Ten zuidoosten van de Schelde:

Het bouwkundig erfgoed concentreert zich in de dorpskern van Melden. Deze straat wordt gedomineerd door de parochiekerk Sint-Martinus die op een opgehoogd terrein (motte) werd gebouwd en excentrisch staat ten opzichte van de bebouwde dorpskern. Het bruuske niveauverschil met de lagere aangrenzende Scheldemeersen profileert zich sterk aan de zuidelijke en oostelijke kant. Omringend is er een ommuurd kerkhof op een nagenoeg ovale plattegrond. Het terrein worden in het zuiden en oosten afgeboord door bomenrijen. De plattegrond ontvouwt een driebeukige basilicale kerk van vier traveeën met uitspringend transept en een haast vierkante, ingebouwde west-toren met spilvormige torentrap uitgespaard in de uitspringende hoeksteun van de toren. De kerk kent verschillende bouwfasen in romaanse, gotische en neogotische stijl. Uitwendig laten de voornaamste bouwfasen van de kerk zich aflezen door de opvallende verschillen in bouw materiaal. De toren met uitzondering van de vierde geleding werd gebouwd in Doornikse breuksteen evenals de langsgewel van de noordelijke zijbeuk en de noordelijke transeptarm.

Ten zuidoosten van de kerk is de vroegere pastorie van 1856 gelegen met achterin een grote ommuurde en bebouwde tuin. Deze pastorie werd gebouwd ter vervanging van de pastorie van 1727. De pastorie uit de jaren '70 staat rechts vooraan de tuin ingeplant. De vroegere pastorie betreft een dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak. Vooraan in de tuin is een vrijstaande armpomp gelegen. Tegen de kerkhofmuur staat de vroegere serre ingeplant.

Ten zuidwesten van de kerk is de Sint-Martinushoeve gelegen. Het betreft een gesloten hoeve met kern uit de 17de eeuw. De hoeve bestaat uit verankerde bakstenen gebouwen onder pannen zadeldaken rond een vierkant voornamelijk gekasseid erf. De toegangsweg ernaartoe is gekasseid. Naar verluid zouden er bij uitbreidingswerken rondom de hoeve skeletvondsten zijn gebeurd en een gewelfde grafkelder die mogelijk wijzen op een vroegere begraafplaats.

Ten zuidoosten van de Sint-Martinushoeve is het voormalige apostellinenklooster gelegen, een groot bakstenen gebouw met kern uit de 18de eeuw. Het vroegere klooster betreft een groot bakstenen gebouw van zes traveeën en twee bouwlagen onder schilddak met getande houten dakrand. Ten zuiden de aangebouwde vroegere vrije basisschool uit eind 19de eeuw. Deze werd rond circa 1915 vergroot. De basisschool betreft een baksteenbouw met tandlijst en baksteendecoratie onder zadeldak.

Ter hoogte van de Meldenstraat 13 ligt een boerenarbeidershuis uit het midden van de 19de eeuw. De woning heeft drie traveeën en anderhalve bouwlaag op verhoogde begane grond onder zadeldak. De verankerde gevel is gewit. De woning dateert uit het midden van de 19de eeuw.

Aan de overzijde van het kruispunt van de Meldenstraat met de steenweg Oudenaarde-Berchem zijn boerenarbeidershuisjes uit de tweede helft van de 19de eeuw gelegen met latere aanpassingen. Nr. 22 bestaat uit drie traveeën en anderhalve bouwlaag. De woning heeft afgeronde bovenvensters en latere bloemenkorfreliefs in vlakke omlijsting op de muurdammen. De woning 224 is een dubbelhuis van vijf traveeën en één bouwlaag met rechthoekige muuropeningen die bestaan uit beluikte vensters en deur onder bovenlicht waarboven omlijste rondbogige boogvelden met decoratieve beschildering staan. Beide woningen sluiten de blik af gezien vanaf de kerk van Melden naar de steenweg Berchem-Oudenaarde. Ze zijn opgenomen omwille van hun esthetische waarde.

- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden voor Zijn Koninklijke Hoogheid de Hertog Karel Alexander van Lotharingen, Jozef Jean François de Ferraris, Koninklijke Bibliotheek van België, uitgegeven in 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000.
- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven in 1845-1855, schaal 1:20.000.
- Atlas Cadastral parcellaire de la Belgique, Philippe-Christian Popp, uitgegeven in 1842-1879, schaal 1:5000.
- Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven in 1846-1854, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Eerste editie, Krijgsdepôt, uitgegeven in 1865-1880, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Tweede editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1880-1884, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1889-1900, schaal 1:20.000.
- Topografische kaarten van België, Herziening derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1900-1930, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1928-1950, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven in 1949-1970, schaal 1:25.000.

- Topografische basiskaart numerieke reeks, Nationaal Geografisch Instituut, uitgegeven in 2009, schaal 1:10.000.
- BOGEMANS F. 2007: Quartairgeologische Kaart, kaartblad 29 1/50 000, Vlaamse overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen, Brussel.
- ANTROP M. 1989: *Het landschap meervoudig bekeken*, Antwerpen.
- BERINGS G. 1989: *Landschap, Geschiedenis en Archeologie in het Oudenaardse*, Oudenaarde.
- BEYEN W. & MEIRE P. 2000: *Onderzoek naar de haalbaarheid van vernatting in de Scheldemeersen te Wortegem-Petegem*, UIA dep. Biologie, vakgroep ecosysteembeheer i.o.v. Aminor, afdeling natuur Oost-Vlaanderen, Antwerpen.
- CALLEBAUT D. 1981: Het oud kasteel te Petegem, De karolingische curie en haar ontwikkeling tot de Xlle eeuw, *Archaeologica Belgica*, Brussel.
- DE MULDER G. & VAN STRUYDONCK M. 2000: *De Schelde verhaal van een rivier*, Leuven.
- DE MEULEMEESTER M. 2006: Verassend bochtenwerk, Vlaamse Ardennen toeristische gids 2007, Ronse.
- DE RYCKE A., DE KNIJF G. & DECLEER K. 2003: *Verkennde ecologische gebiedsvisie voor de Bovenschelde*, rapport van het Instituut voor natuurbehoud, Brussel.
- D'HAENE GEBR. 1955: *Chicoreinijverheid*, brochure, Petegem-Oudenaarde.
- HOFKENS E. & ROOSENS I. 2001: Nieuwe impulsen voor de landschapszorg. De landschapsatlas, baken voor een verruimd beleid. *M&L Cahier 5*, Brussel.
- HUYBRECHTS W. & VERBRUGGEN C. 1994: Rivierlandschappen in Vlaanderen Geomorfologische ontwikkeling uit Landschap, *Tijdschrift voor Landschapsecologie en milieukunde*, Utrecht.
- KERRINCKX H., MARIUS M., STOOPS G., VERHOEVEN K., VERHOEVE A. & DAELS L. 1991: *Het scheldevalleiproject, een cultuurhistorisch-geografische verkenning*, Gent.
- PLANCQUART J. s.d. (ca 1930-1940): *Peteghem, Haar romeinse villa, onderaardse wereld, middeleeuwse kloosters, Beaulieuabdij, kerken en kapellen, paleis en hof van koningen en prinses*, Brussel, Kortrijk, Parijs.
- RAMON S., DE CONINCK S., VAN DEN BOSCH J. & VAN DE STAPPEN M. 1991: Het Scheldevalleiproject, een ecologische verkenning, Gent.
- S.N. 2009: *Bijzonder oppervlaktedelfstoffenplan Alluviale klei van Schelde- en Maasbekken & Polderklei*, Vlaamse overheid, dienst natuurlijke rijkdommen.
- VAN BRAKEL A., CARDON P. & D'HAESELEER C. 2009: *Aanvraag tot erkenning van het natuurreservaat met wijziging van visiegebied en visie De Langemeersen (Wortegem-Petegem en Oudenaarde)*, Mechelen.
- VAN BRAEKEL A. 2008: Mysteries in de hooilanden van de Langemeersen: weidekervel en weidekerveltorkruid, *Limoniet*, natuurtijdschrift voor de Natuurpunt regio Vlaamse Ardennen plus, Brakel.
- VERHULST A. 1968: *Het landschap in Vlaanderen*, Antwerpen.
- VERHULST A. 1995: *Landschap en Landbouw in Middeleeuws Vlaanderen*, Brussel.

Omvat

- **Kortrijkstraat 55 (Wortegem-Petegem)** De afspanning dateert in kern uit de 17de eeuw en werd uitgebreid in de loop van de 18de en 19de eeuw en omstreeks 1920 met latere dienstgebouwen achterin. Naast de afspanning bevindt zich een onderkelderd herenhuis van eind jaren 1890, mogelijk op oudere kern.
- **Scheldestraat 4 (Wortegem-Petegem)** 't Oud Kasteel is een omgracht kasteel in classicistische stijl dat in 1789-1790 werd gebouwd op de ruïnes van de versterkte burcht in opdracht van Judocus Clemmen, naar verluidt naar ontwerp van architect David 't Kindt. Vroeger indrukwekkend rechthoekig bak- en natuurstenen gebouw. Vandaag rest er een ruïne van één bouwlaag met vijf traveeën geleed door pilasters. Ten westen, voormalig koetshuis.
- **Kortrijkstraat 56-60 (Wortegem-Petegem)** Het burgerhuis, opklimmend tot 1790, werd in het eerste kwart van de 20ste eeuw aangepast en uitgebreid tot klooster met pensionaat en weeshuis. Het deels door een taxushaag omgeven domein omvat onder meer de 20ste-eeuwse kloostertuin en hoogstamboomgaard.
- **Kortrijkstraat 52 (Wortegem-Petegem)** Het kasteel van Petegem werd in een neoclassicistische- en neorenaissancestijl opgetrokken in 1847 door architect François Coppens in opdracht van Baron August Pycke de Peteghem. Omgevend park met vijver in landschappelijke stijl.
- **Bevere (Oudenaarde), Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** De kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen is een gevarieerd oud cultuurlandschap met een voormalige kloostersite en aansluitend koutercomplex, overgaand in het meersengebied van de Schelde, met daar tussenin het traditionele meerskantgehucht Huiwede.
- **Meldenstraat 2 (Oudenaarde)** De vroegere pastorie van de Sint-Martinusparochie werd gebouwd in 1856 in neoclassicistische stijl. Dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak. De pastorie is omgeven door een ommuurde tuin met vrijstaande armpomp en ten westen een serre tegen de omheiningmuur.

Is gerelateerd aan

- **Achter de Wacht, Achterburg, Baarstraat, Baarzak A, Baarzak B, Bekstraat, Beverestraat, Broodstraat, Burg, Burgschelde, De Ham, Devosstraat, Einestraat, Generaal Pershingstraat, Gentiel Antheunisplein, Gevaertsdreef, Gobelinstreet, Grachtschelde, Hofstraat, Hoogstraat, Jacob Lacopsstraat, Jan Jozef Raepsaetplein, Jezuitenplein, Kapucijnengang, Kasteelstraat, Kattestraat, Koekop, Koningsstraat, Krekelpuut, Lappersfort, Louise Mariekaai,**

Maagdendale, Margaretha Van Parmastraat, Markt, Marlboroughlaan, Matthijs Casteleinstraat, Meerspoort, Meinaert, Minderbroedersstraat, Nederstraat, Neringstraat, Pamelekerkplein, Pompstraat, Refugestraat, Remparden, Sint-Walburgastraat, Smallendam, Stationsstraat, Tacambaroplein, Tussenbruggen, Tussenmuren, Verdurestraat, Ververijstraat, Voorburg, Woeker, Zakske (Oudenaarde) De oude stadskern situeert zich grosso modo binnen de laatmiddeleeuwse omwalling zoals deze is weergegeven op het stadsplan door J. Van Deventer omstreeks 1550 en het panorama volgens Sanderus omstreeks 1640. In grote lijnen stemt het gebied ook overeen met het reliëfplan van Oudenaarde uit 1747.

- **Berchem (Kluisbergen)**
- **Elsegem (Wortegem-Petegem)**
- **Melden (Oudenaarde)**
- **Oudenaarde (Oudenaarde)**
- **Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)**

Is aangeduid als

- **Berchem (Kluisbergen), Melden, Oudenaarde (Oudenaarde), Elsegem, Petegem-aan-de-Schelde (Wortegem-Petegem)** De Scheldemeersen tussen Bevere, Petegem en Melden en kouter van Petegem is vastgesteld in de landschapsatlas.

Omvat de aanduiding als

- **Scheldestraat 4 (Wortegem-Petegem)** De bescherming omvat het domein 't Oud Kasteel, bestaand uit de omwalling, het daarbinnen gelegen domein en de aanpalende percelen. Binnen deze afbakening zijn het voormalig kasteel, koetshuis en hekpijlers beschermd als monument.

Meer info

- <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/135390>